

Iz vsakdanjosti.

IV.

Postaja za postajo! Vlak bobni
Enakomerno urno v temno noč.
So-li domača, znana ta imena,
Ki jih kriči 'zprevodnik na ves glas? ...
V kupeju tretjega razreda, glej,
Tam v kotu, od svetilke proč obrnjen,
Mlad mož pri vsakem klicu zdrzne se;
Zobe mu stisne krč, kri šine v lice,
Iz prs' izvije se hropeč mu vzdih. —
Iz žepa hladnega izvleče list,
Usodepolni list, zmečkan ko cunjca,
In z njim k brleči luči se obrne:
»Ha, če je res... ubijem jo... zakoljem...
Zmečkani list spet v žep nazaj potlači.
Obraz postane mu za hip mirnejši:
»Morda je pa nedolžna, vse mogoče,
Morda je svet po krivem jo obdolžil?!« ...

Zategel žvižg! Na hip se vlak ustavi.
In v kotu tam mož zopet prebledi,
Telo vzdrhti mu kakor trepetlika,
Naval krvi mu šine k srcu, v glavo ...
Doma! Po sedmih letih spet doma!
A boljše bilo bi, da ne bi bil.
Izstopi; malo je ljudi, pozna
Ga nihče ne, ker ima gosto brado,
In njemu deje to nekako dobro;
Saj znancem in prijateljem nikakor
Ne mogel bi pogledati v oči,
In če kateri bi ga pač pozdravil
Prijazno in z nasmehom okrog ust,

Takoj bi menil, da se posmehuje,
Da roga njemu se zaradi sramote.

Po stranski stezi jo zavije v vas.
Domači zrak hladi mu čelo vroče,
Ta bajni, nočni zrak, ki ga že dolgo
Ni dihal v svoje močne, krepke prsi.
A malo mar mu lepe je noči;
Okolica domača slabo vpliva,
Pozna celo se mu, da ga vznemirja.
V njegovi glavi tam šumi nemirno,
Naklep se za naklepom mu ponuja . . .
Kako pač on stori naj, da bo prav?
Nazadnje sklene jo opazovati,
Naj čaka teden, dva . . . a mora jo
Pri grehu zalotiti, če je res. —

Kar z doma je bil šel, je sedem let.
Slovo je bilo težko! Kaj se hoče —
A vendar mu kazalo ni drugače;
Dolga podedoval je bil obilo,
Podrto kočo, gozda, polja malo —
Priženil z lepo ženko skoro nič.
On pa je bil marljiv, krepak in zdrav,
V Ameriki pa tak precej zasluži.
Ostavljal je iz težka rojstno kočo,
Ostavljal je iz težka mlado ženo —
To mlado ženo z detetom v naročju.
A šel je! Službo je dobil bil kmalu
In dobro službo, dasi težko, mučno.
Zasluzek hranil je in varčeval,
Kadar pa je prihranil večjo vsoto,
Poslal je ženki jo, naj poravna
Dolgove. Vselej mu je odpisala,
Kam dela je denar, kako doma je,
O sinčku tudi kaj; nič slabega
Ni slutil. Zdaj po dobrih sedmih letih
Pa je prejel to pismo brez podpisa,
To grozno pismo, ženo sramoteče,
Da namreč vara ga, da ga slepari,
Zapravlja težko pridobljene novce,
V odsotnosti njegovi da celo . . .
Tokrat — hu — kri mu je zavrela vroča,
Od mlada divja nprav mu je vzplamtela.
Takoj je tam popustil svoje delo,
Kar najhitreje se odpravil je.
Nejavljen, nepričakovan je hotel
Stopiti pred-njo . . . in potem . . . potem?

Ta pot s postaje v vas ni ravno dolga,
 In kolikor je bližje svoji hiši,
 Tem bolj zastaja mu stopinja gosta.
 V srce mu sili neko boljše čuvstvo,
 Kroti sam sebe: ne prenašli se!
 Lahko mogoče, da se je kdo
 Osvetil njemu zdaj iz mladih let!
 Toda ne, ne! Kdo mogel bi storiti
 Kar z lepa toliko mu zlo. Zločinka
 Gotovo je! In kri zavre mu z nova.

Tam ona luč . . . v njegovi rojstni koči!
 Neznana moč ga vleče urneje,
 Da prej zagledal svojo ženo bi?
 Ne, žene ne; saj zdaj mu več ni žena,
 Le sina vzrl bi rad, to srčno kri . . .
 Po prstih plazi tiho se pod okno,
 Oči upre strmeče v znano sobo —

Zazdi se mu, da pada mu obroč
 Od srca proč, ki ga trdo je stiskal.
 Naenkrat lažje diha va-se zrak,
 Kako je ves vesel in prerojen!

Prizor tam v sobi ga je razvedril.
 Ob klopi, pred podobo Majke Božje
 Kleči na tleh pobožno sin njegov,
 Lep dečko, ki je vzrastel mnogo od takrat,
 In poleg njega ona, obdolženka.
 Z rokami sklenjenimi molita
 Pol tiho: »Za očeta, Oče naš . . .
 Da Bog bi zdravja dal mu, in da skoro
 Prišel domov bi srečno in veselo!« —

Laščan.

Narodna pesem.

Kaj pravite, kaj pravite,
 Hudobni vi ljudje,
 Da dragi moj, da ljubi moj
 Ne mara več za-me?

Saj to ni res, saj to ni res,
 Prav nič ne veste vi!
 In sproti le izmišljate
 Vi puste si laži.

Da, pač ga ne poznate še,
 Kak ljubi me zvesto,
 In vaša laž, le pomnite,
 Očita skoraj bo . . .

Aleksandrov.

Kam plovemo?

Spisal Karol Dolenc.

(Dalje.)

XVI.

Ah, umrieti, umrieti što prije,
To jedina još je želja moja,
Ostaviti tjeło, neka guije,
Da bar duša dobije pokoja.

Preradović.

Das Leben ist der Güter höchstes nicht,
Der Uebel größtes aber ist die Schuld.

Schiller.

tiskaje se k stenam, izogibaje se kolikor mogoče svetilnic, vestno in bojče se varujoč sestanka ali srečanja s kakim poznim pasantom, je blodila Otilija po ulicah. Dasi je žvižgal sever krog oglov, ji je bilo vendar vroče. Po mehkem licu so se ji nabirale majhne potne kapljice. Mrzli sever ji je bril v razgreto lice, ji kakor razposajen paglavec metal in drevil debele, mehke mrzle snežinke v voljni obraz, na neredne kodre, na belordečkasti vrat.

Obleka ji je postajala mokra in težka . . . Dihala je hitro, neredno, hropeče. Oči so ji sevale kakor v vročici. Upirala jih je v daljavo — po polusvetlih ulicah, kakor daleč je mogla zreti v gosti, debeli megli . . .

In hitela je dalje . . . kam — sama ni vedela. Le tega se je zavedala, da mora nekam odbežati, da se mora nekje skriti pred svetom — nekje daleč . . . daleč . . . kjer je ne poznajo, kjer se ji ne bodo posmehovali, je ne brezsrčno zaničevali v njeni nesreči . . .

— Gosta, pepelnatobojna tema je ovijala s težkim, neprozornim in neprodinim zastorom mesto, ki je po vrvenju in burnem dnevnem življenju kakor neroden, utrujen kolos počivalo v miru in snu. —

V gostilnicah je bilo še življenje.

Visoka okna hotelov so bila zavarovana in zastrta s težkimi kovanimi roletami. V vežah so plamteč gorele visoke plinove luči, razsvetljuječ z belkastorumenim svitom široke pasove zametenih ulic. — V salonih pa je bilo veselje in zabava . . .

V beznicah, iz katerih je lila motna svetloba skozi okna in vrata, odpirajoča se naravnost na ulice, so se glasile neubrane, neuglajene poulične pesmi. Vmes pa so zveneli kriki in vzkliki pijanih gostov, žvenket čaš in kozarcev . . . kletve . . . umazane zabavljice. —

Vdova pa je blodila dalje . . .

Hitela je mimo nizkih hiš, osivelih in otemnelih tekom let; v njih je prebivalo uboštvo, beda, jad in glad . . . Šla je mimo visokih palač, katerih mogočni zidovi s krasnim, umetnim pročeljem so se nemo, brezčutno, skoro grozeče dvigali v gosti nočni tmuni proti temnemu nebu. Visoka, v luči pouličnih svetilnic se lesketajoča okna so bila večinoma zastrta . . . za njimi — v toplih, prijetnih sobah, na mehkih blazinah — so mirno in zadovoljno spali brezskrben sen siti bogatini; niti sanjalo se jim ni o nadlogah, o bedi in revii, v kateri trpe in stradajo tam zunaj v svetu tisočeri in tisočeri, ki drhte v največji zimi, v nezakurjenih sobah — lačni in gladni . . . ali pa celo oni, ki se brez doma in krova potikajo po ulicah. —

Izmed teh je bila vdova.

Za njo je bilo brezčutno vse mesto, celo človeštvo. Vse mesto ni imelo prostora za siroto, izpojeno sicer po lastni krivdi iz človeške družbe — a kot ud te družbe je vendar imela pravico do kakega kota, kjer bi se spočila, do koščka kruha, da bi si potolažila glad . . .

Ves svet ji ni hotel več pomagati — bila je sama . . . z golim življenjem . . .

In kaj ji hoče le to . . . ! Kaj naj počne z njim?! . . .

No, na to vprašanje si pač ni mogla odgovoriti. —

A tem bolj je čutila vso grozno puščobo in neznosno težo tega brezradnega življenja . . .

In nikjer ni videla pomoči, nikjer zavetja, kamor bi se zatekla. —

— Zadnji obupni poskus pri ritmojstru se ji je ponesrečil.

Dolgo se je obotavljala, dolgo se je ustavljala. — A polagoma je pošlo vse, kar si je bila pridobila in prihranila v zadnjih letih. Po-prodala je obleko, dragocenosti, ki jih je bila dobila v dar od rit-

mojstra. — A bila je razvajena — in denar je kopnel kakor sneg, dasi ni vedela, od kod dobiti drugega . . .

Stanarine že ni bila plačala več mesecev. Ravno dan poprej ji je bil hišni gospodar po opetovanih, brezuspešnih opominih naravnost in določno izjavil, da jo postavi na ulico, če ne plača v dveh dneh. —

To je odločilo. — To jo je primoralo, da se je ponižala tako globoko ter šla k Stanskemu. — Sama sebi se je dozdevala beračica — a skrajnja sila, pomanjkanje, beda premaga marsikak pomislek . . .

In on^m — brezvestni zapeljivec, tat njenega srčnega miru, njene sreče — on jo je navzlic vsem njenim prošnjam izpodil z rafinirano neusmiljenostjo, z nečloveško brezsrčnostjo!

Vrnila se je na dom. —

A kaj hoče tukaj — saj to ni več njen dom! Jutri je zadnji obrok! Jutri jo izpode — brez usmiljenja . . . brez obotavljanja jo vržejo na ulico . . .

Ne — tukaj ne more več ostati! Nestrpno, zoprno ji je bilo to stanovanje, kakor so ji bili neprijetni in strašni spomini, ki so bili spojeni s temi sobami, ki so se ji vrivali pri vsakem koraku po osamelih prostorih, ji režali nasproti iz vsakega kota, iz pustega zidovja. —

Ne — tukaj ni mogla več strpeti! —

Tiho je zapustila stanovanje; ukradla se je iz njega, odbežala je . . . In ne vrne se več — ne . . . nikdar . . . nikdar . . .

A kam se naj obrne? . . . kam se naj zateče? . . .

Kam? — kam? . . . Da, ko bi znala . . .

Le hitela je dalje in dalje . . . da bi se vsaj oddalila od doma — od njega . . . od vseh ljudi . . . teh brezsrčnih, brezčutnih, samoljubnih ljudi, ki s smehom zro na trpljenje bližnjikovo, se radujejo bede njegove, stresajo malomarno z rameni pri obupu njegovem . . .

Debele snežinke so padale tiho, polagoma, gosto na mokri tlak, na polzko kamenje, na strehe. —

Zavila je okrog ogle . . .

Nasproti sta ji prišla dva gospodiča — z roko v roki. Glasno sta govorila, hripavo, razposajeno se smejala. Stopala sta s težka. Videlo se jima je, da sta si ga bila privoščila čez mero.

Brž sta zapazila mlado ženo.

»Pst . . . pst . . . ps-s-s-st . . .« je sikal prvi ter cmakal z ustnicami in jezikom.

»He . . . golobičica — kam pa tako hitro?« —

Glasno, neotesano sta se krohotala.

»Dragica . . . čakaj . . . čakaj . . .«

»Poljub — golobče . . .«

Zibala sta se proti njej. —

Vdova se je prestrašila; za trenotek je postala, misleč in preudarjajoč, bi-li mogla mimo.

A ulica je bila ozka. —

Obrnila se je. —

Luč svetilnice na bližnjem oglu ji je jasno zasvetila v obraz . . .

»Ah . . . poznaš jo — amice?«

»Seveda — seveda . . . Nekdanja ljubica ritmojstra Stanskega . . .

Ha-ha-ha . . .«

»Da, da . . . A lep kebrček . . . No, ta se naju vendar ne bode bala!« —

»Bah! — O, srčece . . . stoj . . . počakaj . . . počakaj! . . .«

Zasramovana žena je izginila za oglom.

Bežala je, kakor bi jo podile erinije. —

Za njo pa so zveneli kakor glasovi zlih duhov umazani dovtipi mladeničev, njiju robati smeh . . .

Zaplakala bi bila. — A ni mogla . . . Ni imela več solz . . . Preveč je trpela, bila je prenesrečna . . .

Hitela je dalje. —

O to je bila bridka usoda! — Izobčena je, izgnana, vržena na ulico! . . . Kaj čuda torej, ako si vsaki pobalin prisvaja pravico, da se šali z njo, jo zasramuje, jo blati in žali na najpodlejši način! . . .

Prihitela je do cerkve. —

Kaj, ko bi tukaj našla tako potrebno in tako zaželjeno zavetje — vsaj za par trenutkov . . . In čutila je silno, mogočno potrebo, da se po letih spet pomoli Bogu, vsemogočnemu, neskončno usmiljenemu in brez mere dobremu . . .

Hotela je odpreti velika, debela vrata.

A bila so zaprta.

»Nič . . . tudi tukaj nič . . .« je mrmrala s tihim, hripavim glasom.

Zgrudila se je povsem onemogla na cerkveni prag, ki je bil prevlečen z mehkim, belim sneženim ovojem. Le-ta se je sesedel pod njenimi nogami, in njena obleka je razgrebla rahli, mehki sneg. —

Glavo je naslonila v kot med vrata in mrzli zid . . . In začela je moliti — ne z besedami, ampak iz srca se ji je dvignila tiha, brez-slovna molitev — molitev zbrana in spokorna, zaupna in vroča . . .

Krog oglov je žvižgal mrzli piš . . . Debele snežinke so padale gosto, vrteč se v mrzlem pišu . . .

Bila je trudna — hotelo se ji je spati . . .

In ko je slonela ob mrzlem zidu, so ji hipno začeli stopati pred duševno oko poedini prizori iz njenega življenja — od nežne mladosti do sedaj. Javili so se ji tako določno, s tako markantno realnostjo in resničnostjo, da bi bila lahko prišla, potipala posamezne osebe . . . Bilo ji je, kakor bi živela vse te dogodke še enkrat — kakor bi bila zopet ona mlada, nedolžna, rdečelična, pepelnatolasa Tildika, polagoma se razvijajoča v krasno, nežno cvetko . . . Resni pogledi prezgodaj umrlega očeta, katere je že davno pozabila, so se spet upirali vanjo — določno in naravnost kakor nekdaj. Zrla je ljubeči, skrbni obraz predrage matere. Očitajoče ji je prikimaval umrli mož s svojim postaranim, suhim licem in ji skrivnostno namežikoval z zabrisanorjavimi očmi . . .

Glasovi, katerih že leta in leta ni več slišala in poslušala, so ji zopet zazveneli na uho, ji budili nešteto spominov, jo začarali v pretekle dni . . .

Spominjala se je te in one neznatne malenkosti, te ali one prigodbice iz prostega življenja. Sto in sto različnih in raznovrstnih slik iz prešlih dni se ji je kakor v pisanem kalejdoskopu mešalo pred duševnim očesom — v najrazličnejših bojah: temnih in jasnih . . .

Nekdo je prihajal . . . počasi, s tiho škripajočimi koraki . . .

To jo je zbudilo iz otrplega sna, ki jo je začel ovijati z mrzlimi svojimi rokami . . .

Stresnila se je — s težka vstala ter izginila za cerkvenim oglom . . .

Kakor pijana je tavalala dalje — ne misleč, kam hoče, zavedajoč se samo, da je brez doma, brez krova, brez vsega . . . izgnana — izobčena . . .

Pritavala je do reke ob strani mesta. —

Spodaj pod mostom so se penili in glasno šumeli in vrveli valovi. — Voda je za zadnjih južnih dni narasla, ker je topli jug topil sneg. — A danes krog poldneva je bilo začelo spet mestí . . .

Težko je stopala. — Noge so ji bile otrple in so se ji šibile. Bila je čudno zaspana. V glavi pa se ji je motilo. —

Nekako sredi mosta, blizu lesenega križa, se je naslonila ob dokaj visoko ograjo, katero je ovijal sneg.

Z mrtvimi očmi, brez zanimanja je zrla v razburkane, besneče valove, ki so se zaganjali ob mostne sohe, da je trepetal in se tresel.

Iz male svetilnice pod podobo Spasiteljevo je lila rumenkastobleda svetloba ter trepetala čez kalne valove v globoki, a ne posebno široki strugi. —

— In neki demonski glas ji je vablivo in zapeljivo, sladko in prepričevalno šepetal:

»Tu spodaj najdeš mir . . . mir, po katerem tako hrepeniš, katerega iščeš zaman na svetu — med brezčutnimi ljudmi . . .«

Stresnila se je. — Privila se je tesneje k mrzli ograji, ker so ji omahovale izmučene noge . . .

»Ne . . . tega ne . . . Nikar ne poslušaj . . . Tega nikdar . . . nikdar . . .«

Tako jo je svaril drug glas. —

A demon ji je spet sikal — sladko, vablivo, prepričevalno:

»In konec bo^{de} vsej bedi, vsemu trpljenju . . .

A protivni glas je zanikaval:

»Kdo ti svedoči, da je konec? — Kdo te more zagotoviti tega . . . Ne — potem nikakor ni konec . . . ne in ne!« —

In spet je vabil demon:

»Vrzi od sebe to življenje! . . . Kaj se oklepaš tako strastno in tako neumno tega življenja! . . . Kaj ti nudi? — Bolest . . . trpljenje . . . jad . . .«

Valovi pa so spodaj sikali in besneli, treskali ob sohe, se penili, brizgali v zrak bele pene . . .

In kakor bi zapovedovala mislim njenim ona zlobna sila, ki jo je vabila v valove, se je v hipu spomnila neke dogodbe, na katero je nekdanj često mislila, katero pa je v zadnjem času že skoro popolnoma pozabila. —

Preteklo zimo je bila na domačem večeru pri gospej Zorottijevi.

Tamkaj se ji je predstavil mlad doktor, sorodnik gospe Zorottijeve. Bil je lep, zanimiv mož, veleizobražen, pa odlikoval se je tudi s čudovitim, skoro neverjetnim zaničevanjem sveta in globokim sovraštvom do človeštva . . .

Takoj po prvem sestanku in spoznanju ji je začel kazati razne nakane sedanje moderne, prosvetljene dobe.

Brežobzirno, skoro robato ji je odgrinjal zaveso, za katero skrbno skriva moderno društvo svojo popačenost; brez vseh pomislov je trgal pisano krinko raz obraz temu našemljenemu društvu; brez bojazni ji je kazal: »Glejte, to je tako in ne tako . . . a ono je tako . . .«

In s kakim divjim sovraštvom je kritikoval življenje samo!

» . . . In glejte . . . to je življenje . . . tako podlo, tako nizko je! — Nezmisel je . . . peza, grozna, moreča peza je . . . In mi jo vendar nosimo in prenašamo — ker smo kukavni sužnji svojega mesa, ki hoče živeti, ki se hoče pasti s temi ničevimi nasladnostmi . . .«

— Stala sta pri visokem salonskem oknu . . .

Zrl je v črno, nemirno noč s svojimi velikimi, ognjevitimi, črnimi očmi, ki so kakor oglje gorele in fosforescirale v globokih jamicah pod smelo zaokroženimi, dolgimi obrvmi . . .

Bujni, mehki črni lasje so se mu v svedrastih kodrih usipali črez belo čelo doli do oči . . . Mrtvaškobledo, podolgasto, nežno lice je bilo mirno, negibno, mrzlo.

Le nosnice elegantno zaokroženega nosu so se mu včasih malce, komaj vidno razširile in podrhte . . .

Dolgi, mrzli, suhi prsti njegovi so se tesno, močno oklepali njene vroče roke. —

Z neko tajno grozo je zrla v njegovo mrzlo, kameneno lice, v makovordeče ustnice, ki so tvorile čudovit kontrast s smrtnobledim obrazom.

S trepetom je viselo njeno oko na teh neizrečeno krasnih ustih . . .

Nehote so se ji vsiljevale v spomin razne priče o vampirjih . . . Dozdevalo se ji je, kakor bi se te lahko vzbočene, mehke ustnice v prihodnjem trenutku morale vsesati v njene, da ji izpijo kri — kakor se priča o vampirjih . . .

— On pa je mrko zrl v temno noč ter mrmral:

»Ni volje v človeku . . . ni je . . . Če pa je, je preslaba . . .«

In kakor bi se domislil nekaj groznega, je lahko zatrepetal. Roka njegova, ki je še vedno oklepala vdovino, se je na lahko tresla. Oči je na pol zaprl in s tihim vzdihom recitoval dva verza:

»Das Leben ist der Güter höchstes nicht,
Der Uebel größtes aber ist die Schuld!«

Potem pa ji je še bolj stisnil mehko roko, da se je od bolečine ugrizla v bujne ustnice. In z mrzlim, ledenim glasom jo je vprašal:

»In vi, gospa, ljubite življenje?« —

»Ljubim . . .«

Komaj slišno je odgovorila, in kri ji je zaplala v obraz, kakor bi izpovedala kaj hudega . . .

Žgoče njegove oči so se za trenotek uprle z vsem svojim plamenom vanjo.

Bilo ji je, kakor bi ji hotel prodreti v zadnji najtemnejši in najskrivnejši kotič njenega srca, ji hotel pronikniti v vse njene misli, v vsa čustva . . .

Vztrepetala je pod tem palečim, neznosnim, demonskim plamenom. V glavi pa so ji zašumele zadnje besede granesov, ki jih je kakor v snu zamrmral pred par trenotki:

» — — Der Uebel größtes aber ist die Schuld . . . «

In hipno se ji je dozdevalo, da ta zagonetni mož gotovo nosi v srcu neko grozno tajno, neki greh, ki mu tako teži življenje, mu je dela povsem nezno, sovražno . . .

Obraz doktorjev je postal za hip še osornejši, še brezčutnejši, še mrzlejši. —

Potem pa mu je zatrepetal lahko kakor senca čez bujne, rdeče ustnice neskončno zaničljiv, a ob enem trpek, bolesten nasme. —

»Pomilujem vas, gospa . . . Kako ste nesrečni!« . . . Polagoma je izpustil njeno roko . . .

»Pa saj je tudi vi ljubite . . . sicer bi sploh ne — živeli . . . « je ugovarjala vdova, da je sploh nekaj odgovorila.

»Ljubim? . . . Ljubim! . . . O ne! . . . A imam še nalogo . . . veliko, važno nalogo. — In moram jo izpolniti — slišite: moram! — No in potem . . . potem . . . «

Nedoločno je še pomrmlal par besedic. — Črne, goste obrvi pa so se mu naježile ter se mu povsile globoko pod čelo. —

In kakor ne bi bila več vredna, da občuje z njo, se je elegantno poklonil. —

»Oprostite . . . poslavljam se . . . vsaj za nekaj časa . . . «

In dostavil je tiše, s skoro brezzvočnim glasom:

»Milostna, ko se popnete do spoznanja, da je naše življenje nič, da smo mi sami — nič . . . tedaj boste morda — srečnejša . . . «

— Par mesecev pozneje pa je zvedela, da je isti doktor Zorotti ubil v dvoboju lastnega brata, ker je bil le-ta oskrnil devo, katero je doktor ljubil. Potem pa je ustrelil sam sebe . . .

In tega dogodka z onega zimskega večera se je sedaj hipno spomnila.

Jasno in določno — povsem kakor tedaj — ji je stal pred očmi visoki, elegantni mladi mož . . .

Obraz mu je bil še bledejši. Oči pa so mu plamtele takisto žgoče in paleče.

In bilo ji je, kakor bi se mu skoro nehote in kakor v polušnu spet polagoma otvarjale rdeče ustnice in bi tiho, s težkim poudarkom citiral:

»Das Leben ist der Güter höchstes nicht,
Der Uebel größtes aber ist die Schuld!«

Življenje: nič! — A greh: vse . . . Največje zlo je torej le greh! —

In njen greh je velik, je težak! . . .

Greh — greh! . . . O, kako peče, kako skeli! —

In kaj je trdil oni demonski mož? — »Ko boste spoznali, da je življenje — nič, da smo mi — nič . . . tedaj boste nemara srečnejša . . .«

In sedaj spoznava to — o, kako grozno spoznava vso ničnost sveta, čuti vso puhlost svojega izgubljenega, zaigranega, izgrešenega življenja! . . .

Neka groza jo je prešla, neki opojni čut ji je razgreval kri. —

Z vsem gornjim telesom se je naslanjala ob ograjo, raz katero se je usipal sneg v kalno reko.

Bilo ji je toplo, vroče.

V vroči glavi pa ji je vrvelo in šumelo, kakor bi se odbijal v njej jek šumečih in vrvečih valov pod mostom . . .

Roke so se ji krčevito oprijele roba ograje . . .

Od druge strani mosta je nekdo prihajal.

Za trenotek je poslušnila na počasne korake. — Potem pa je mehanski položila desno nogo na spodnje bruno; levo je privzdignila za njo . . . Zgornji del telesa se je nagnil čez ograjo — za hipec je visela prosto v zraku — a še v istem hipcu so valovi pod mostom zašumeli še glasneje, zasikali, pljusknili visoko ob sohe — ter se zgrnili nad svojo žrtvijo . . .

— Nekdo je pribežal tačas po mostu; za trenotek je postal na mestu, kjer se je bila ravnokar strmoglavila nesrečna žena v valove.

Izpod mosta je zazvenel obupen, zategel krik.

Visoki, krepki mož je vrgel raz sebe težko vrhnjo suktnjo, se brez premisleka zavihtel čez ograjo ter planil v besneče valove . . .

— Trenotek, le trenotek je padala vdova — tresnila ob mrzlo vodo ter se pogreznila v njej.

A takoj, ko se je taknila dna reke, drobnega, polzkega kamenja, so jo valovi pahnili spet kvišku, jo izbruhnili, da se je popela skoro do pasu iz šumečega, sikajočega, urno se drevečega in penečega valovja . . .

In tedaj je čutila, kako ji je mrzla, ledena mokrota silila skozi tanko, svilnato obleko k toplemu telesu, nekam notri do kosti, do mozga . . . do srca, da ji je zastajalo in kakor ledenelo . . .

Obleka ji je hipoma postala težka, se ji tesno oprijela vseh udov, jo ovirala, da ni mogla premikati nog . . . Roke je dvignila le s težavo; zakrilila je z njimi po zraku . . . Čuteč, da se zopet potaplja, je začela instinktivno riniti z njimi proti vodi, da bi se obdržala nad površjem ali ugrabila kje kako rešilno desko ali vsaj kako nezatno paličico . . . bilko . . .

Le umreti ne . . . Ne . . . in ne . . . !

Neizrečen, obupen, blazen strah pred smrtjo jo je stresal. Za trenotek ji je otrpnilo in kakor okamenelo celo telo . . . A čuteč, da se potaplja, se je spet začela s silovitimi, nadčloveškimi napori boriti proti visokim, kalnim, pljuskajočim valovom, ki so jo kakor lahen zamašek drevili naprej, jo suvali in rinili s strani na stran, jo vlekli na dno . . . v globino . . . v pozabo . . . v smrt . . .

Ne daleč od nje pa se je boril nekdo drug z valovi — kričeč ji je nekaj pravil, a radi šumenja valov in iz blaznega strahu pred smrtjo ga ni umela . . .

Bilo ji je, kakor bi se ji mrzla vrv ovijala krog tankega pasu . . . ožje in ožje . . . kakor bi ji kako veliko, neznosno breme legalo na prsi, ki so se ji dvigale burno in hitro, da je sikajoče, trepetajoče sopla . . .

Hotela je vzkrikniti . . . klicati pomoči . . . izreči ime božje . . . prositi milosti in usmiljenja Vsemogočnega, pred katerega sodni stol mora stopiti naslednji trenotek . . . A ni mogla . . . iz stisnjene grola ni mogla izvabiti nobene razločne besedice. Le hropeče, glasno je grgrala in se davila . . . V istem trenutku pljusne proti njej velik val, ji zabesni čez glavo ter ji napolni odprta usta s kalno, mrzlo, s peskom nasičeno vodo . . .

Pogreznila se je. Nad njo pa so se s šumom, hrumom in sikanjem zgrinjali besneči, visoko se vzpenjajoči valovi . . .

Še enkrat se je popela nad površje. —

Dolgi, tanki, valoviti lasje so se ji razvezali; plavali so po vodi krog nje, se ji ovijali krog belega vratu, ji padali čez prsi, čez ramena, čez hrbet . . .

Spet se ji je približal neznani rešitelj, boreč se z nadčloveškimi močmi proti navalu voda, režoč na dolgo in mogočno dreveče valove . . .

A mogočna splav ju je zopet ločila . . . Vdovo je vrglo valovje v sredino struge, kjer je bil tok najmočnejši, najnevarnejši, najljutejši . . .

Vzkriknila je z zadnjimi, zamirajočimi močmi.

Njen besni, obupni, tanki krik se je mešal z besnenjem valov ter zvenel v temno zimsko noč kakor mogočen protest proti onemu, ki jo je s svojo rafinirano, kanibalsko brezsrčnostjo pahnil v te divje valove — kakor obupna, očitajoča obtožba družbe — kakor grozna, v nebo vpijoča, osveto zahtevajoča kletev njeni korupciji, njenim popačenim nazorom o človeku in njegovih pravicah . . .

Ta vzklik je kazal vso nesrečo, bedo in grozo onega življenja, katerega konec je obično tako neizrečeno tragičen, kakor je bila smrt nesrečne vdove . . .

Njen krik je preglasil šumenje voda . . .

Vdova pa se je onesveščena pogreznila v razburkanih valov nemirne globine. —

Nad njo pa so se valili kalni valovi, besneli, treskali drug ob drugega, se zaganjali ob bregove. — Besno so se spenjali visoko ob sohe mostu. Kakor droben dež so pršele drobne pene na vse strani . . . Padale so v bobneče in grmeče valove, ki so kakor v bahantovskih orgijah plesali nad nesrečno žrtvijo, ki je mrzla, brez življenja spala na kamenem dnu . . .

Polagoma so jo valili naprej . . .

Stari leseni most pa je trepetal, se zibal in gugal, škripal in ječal ob teh besnih navalih . . .

Zibal se je križ sredi mosta, zibala se in trepetala mala svetilka pod podobo mučenega, trpečega Spasitelja . . .

— Izpod temnosivkastega neba so se usipale debele, velike, težke snežinke; padale so na most in skoro so izpolnile in zakrile stopinje nesrečne samomorilke, zametle vtiske njenih malih rok na ograji; s tanko, toda od trenutka do trenutka debelejšo odejo so prepregale mesto, kjer je stala, kjer se je naslanjala ob bruna in se strmoglavila v pogubo . . .

Pokrivale so pločevinasto, rdečkasto streho na križu . . . ovijale so — kakor s tankim, nežnim pajčolanom podobo križanega Spasitelja, čez katero so nejasno vztrepetavali prameni brleče luči v mali svetilki . . .

XVI.

Das ist der Fluch der bösen That,
Dass sie fortzuehend Böses muss gebären.
Schiller.

Istega dne, ko sta se Evelina in Otilija srečali pri Stanskem, ko je obupana vdova storila silen konec svojemu nesrečnemu življenju — istega dne je bil doktor Zorič celi dan izven doma. —

Ko se je vrnil, ni našel žene doma . . .

Neka čudna, vznemirjajoča slutnja se ga je polastila. —

»Kje je gospa?« je vprašal služkinjo. —

Anka — majhno, debelo dekle s širokim, topozvitim, rdečepgastim obrazom, debelih ustnic in pohotnih, poželjivih oči — je nemežikala z vodenobojnim levim očesom ter odgovarjala povsem mirno in zadovoljno:

»Ne vem — gospod doktor . . . res, ne vem . . . Odšli so že ob štirih . . . če ni bilo že poprej . . . A nazaj jih še ni . . . Zakurila sem . . . pristavila sem tudi — da ne bo treba čakati . . .

Večerja bode takoj gotova . . . Pa saj morajo milostna priti vsaki trenotek . . .«

Zdravnik je prebledel. Dasi to ni bilo nič nenavadnega, da je odšla in se ni še vrnila ob njegovem dohodu, mu je vendar nekaj pričalo, da ima ta njena odsotnost zanj neki poseben pomen, neko posebno važnost . . .

Hotel je še nekaj reči — še nekaj povprašati. A v zadnjem hipu se je premislil, se obrnil ter tiho odšel. —

Črez debele, mesnate ustnice Ančkine se je zazibal zlovoljen, škodoželjen nasme; med njimi so se zablistali široki, močni beli zobje.

»Pojde jo iskat . . . Ha-ha-ha . . . Odbežala je . . . najbrž k onemu . . . Ha-ha-ha!«

Pomenljivo je pomežikala z brezbojnimi, na pol topimi, na pol poželjivimi očmi . . .

»Gospoda . . . oh . . . gospoda! . . . Moj Bog, kako se to napihuje, kako nosi glavo pokoncu, kakor bi bili sami na svetu . . . A vendar so slabši kakor mi, dasi se oblačijo v žamet in svilo . . . Oh . . .!«

Globoko je zdihnila . . .

In iz vroče ponve si je napiknila z dolgimi, svetlimi vilicami velik kos pečenega, lepo rumenega mesa ter ga z mirno, hladnokrvno ravnodušnostjo stare grešnice potlačila v velika usta.

»Ha-ha-ha . . . Naj se le . . . naj se le praskajo in ravsajo; saj taki ljudje itak nimajo drugega dela . . . Lenobo pasejo . . . in denar zapravljajo, ki ga izsesavajo iz siromakov . . .«

Z veliko, debelo, rdečo roko si je polagoma obrisala maščobo raz debele ustnice in široko, nekoliko preklano brado. Z mastno roko je privzdignila beli predpasnik ter si otrla raz ploščati, topi obraz pot, ki se ji je v obilici nabiral tamkaj vsled vročine v kuhinji. —

Gromko je pokašljala ter pljunila v kot. —

»Čudni ljudje . . . čudni ljudje. — Oba sta mlada, oba sta lepa. In vendar se ne marata! — In zakaj ne? . . . Hm — hm . . . To je pač tako — tako . . .«

In pomislila je malce, kako je to. —

Potem pa je nadaljevala svoj psihološko interesantni monolog:

»In kako sta se še nedavno ljubimčkala! . . . On vsaj je bil popolnoma bedast in zateleban vanjo . . . No — ona . . . aj, ona je bila pač nekoliko drugačnih misli . . . Ha-ha-ha . . . A skrivati je znala to — skrivati!« —

V največji pisker je prišla nekoliko vode, malce pomešala v njem z dolgoročno kuhalnico ter ga zopet pokrila s svetlim, pločevinastim pokrovom . . .

»Res, skrivati je znala svojo tajno! — Nas kdo bi pač ne mogel tako — nikakor ne — gotovo ne! . . . A jaz sem znala . . . ha-ha-ha . . . jaz sem že davno vse znala. — A mislila sem: Molči — kaj to tebi mari! . . . Da — »govor je srebrn, molk pa zlat« — so rekali moj rajni oče . . . Bog jih vzemi v sveta nebesa . . .«

In s široko odprtimi očmi je pogledala proti visokemu stropu kuhinjskemu.

Ko je na ta način zadostila manom umrlega očeta, je nadaljevala svoja globokoumna, pesimistovski navdahnjena razmotrivanja nekako tako-le:

»Pa saj pravim: — Enkrat je vsega konec — tudi največje sreče . . . In tako je bilo tudi tukaj. — Poprej je hotel vso oblizati in jo pojesti od same neumne ljubezni . . . sedaj pa je skoro še ne pogleda ne . . . In lazi okrog kakor hudo leto — in stole premetava po sobi — in govori sam s seboj kakor kak bebec — in kako se včasih nasmeja . . . hu . . . kakor bi že zblaznel . . . O vidim in slišim jaz vse to — zakaj pa bi mi sicer dal Bog ušesa in oči! . . .«

Iz omare je vzela štiri bele, tanke, skoro prozorne krožnike ter jih skrbno obrisala . . .

»In kako je zadnjič vikal in krikal in besnel . . . Res, to je bilo strah in groza . . . In zakaj? Pravzaprav za nič in spet nič! — Saj to vendar ni tak greh, če se včasih malce z onim pozabava . . . In lep mož je — gotovo še lepši kakor naš doktor . . . Hm . . . hm . . . zadnjič sem res mislila, da ji stori kaj žalega . . . bil je popolnoma zdivjal . . .

Škoda bi bilo gospe . . . ni taka sitnoba sitna, kakor so druge . . .«

Roke je sklenila na trebuhu ter, zroč v piskre, premišljevala nekoliko časa, kako sitne so bile nekatere prejšnje njene gospodinje . . .

»Sicer pa me ne bi Bog ve kako zanimal tak prizor, vajena sem jih že . . . Oče in mati sta potrla pri tem marsikak pisker — toda to je bila druga stvar! Moji stariši so bili siromaki . . . to pa je gospoda — prava pravcata gospoda . . . in to je kaj družega — da, nekaj povsem družega . . .«

Tedaj pa je začelo iz majhnega železnega piskreca prekipevati mleko.

V širokih pramenih je lilo na razgreto železno ploščo; glasno je šumelo, prasketalo in se cvrlo.

Kuhinjo pa je takoj napolnil ščemeči, ne baš posebno prijetni in vonjivi duh prismojenega mleka . . .

»Ej — zlodej . . . pa že gre . . .«

Z debelimi, mesnatimi prsti je naglo pograbila piskrc.

A takoj ga je zopet izpustila. —

»As . . . as . . . hudiman . . . vroče je . . . peče . . .«

Debelo roko je tresla po zraku in mahala z njo krog sebe. Potem pa jo je do polovice porinila v široko odprta usta, najbrž, da si izsesa bolečino. —

»To ima človek od tega, če se peča s temi zaljubljenimi bedaki« — se je hudovala tolsta kuharica ter delala do neumnosti kisel obraz ter ga izpakovala na najrazličnejše načine . . . »Saj pravim: Ljubezen in vse, kar je z njo v zvezi, je neumnost, prava pravcata neumnost — in kdor se s temi čenčami peča, je bedak . . . Iz tega se ni izcimilo še nikdar nič dobrega — tako tudi pri teh dveh ne . . .

In zle posledice moram čutiti še celo jaz!« —

In ker so jo še vedno mučile bolečine, je potisnila debelo, kakor peracha veliko roko v škap vode. In proklinjala je neumno ljubezen, ob enem se jezeč, da sama s svojimi ne baš neznatnimi čari ne more uloviti nobenega viteza in kavalirja. —

— Ko je zdravnik slišal, da Eveline že skoro celo popoldne ni doma, ga je nehote izpreletela misel, da je nemara pri Stanskem . . .

Zorič je že obžaloval svoje postopanje napram ženi. Sam sebi je prigovarjal, da bi bilo pač boljše, ko bi bil vsemu storil nasilen konec — vsemu: — njej in sebi . . . in temu življenju, polnemu trpljenja, jada in nesreče . . . temu neznosnemu življenju brez namena in smotra . . .

Ali pa bi ji zdravil polagoma in previdno, ne da bi to ona sama opazila, njeno popačeno srce in bolno dušo.

Ali pa bi jo bil sploh pustil v miru; ker njegovo očitanje, njegovo surovo postopanje ni nikakor moglo roditi dobrega sadu, ampak baš nasprotno. — In to bi si bil lahko preračunal že poprej; ta nesrečni uspeh bi bil lahko videl že naprej, ko bi se bil natančneje in brez predsodkov, iz slepe ljubezni izvirajočih, ki so ga povsem preslepili in zmotili, pečal z njenim značajem in se resno trudil, globlje pronikniti v njeno srce in dušo. —

A sedaj je bilo prepozno — sedaj je bilo končano! —

In vendar še ne! — —

Zdvojen in obupan, kolnoč svojo trpko usodo in vendar se ji klanjajoč, ker je ni mogel predruščiti, je zapustil dom z namenom, da poišče ženo pri ritmojstru. —

Zunaj je metlo . . .

Snežinke so se zdravniku lovile ob klobuk, mu naletavale v blede obraz . . . Snežinke so se mu pilepljale na rjavkasto obleko ter jo preprezale s tankim ovojem . . . Pod visokimi, svetlimi škornji mu je škripal rahli, mehki sneg, ki je že precej na debelo pokrival mokri, polzki trotoar . . .

Žarna svetloba uličnih svetilk, jasni svit, ki je lil iz velikih, z vsakovrstno robo napolnjenih oken prodajalniških, zabrisani, nekoliko oslabei in obledeli rumenkasti žarki, ki so prosevali skozi debela steklena, s tanko, bleščečo in biserno roso prozorno zastarta vrata prodajalnic samih, vse to je svetlo in jasno razsvetljevalo ulice, po katerih je vrelo navzlic silnemu metezu še precej glasno in hrupno življenje . . .

Debele, mokre, velike snežinke pa so se v eno mer usipale izpod temačnega neba — gosto, silno, a tiho in skrivnostno kakor kake nočne pošasti iz družega sveta. In vrteč se v mrzlem zraku, so se kopale v morju svetlobe in bleščobe, ki je bilo razlito po širokih ulicah . . .

— Zdravnik je polagoma spel svojim potem. Stopal je trdo, a težko in z negotovimi koraki, ne oziraje se na levo, ne na desno, ne meneč se za hrupno življenje, ki je vrvelo krog njega . . .

Vse misli so se mu zbirale krog enega predmeta, o katerem je vedno in vedno razmišljal izza katastrofe: — da je namreč res, česar ga je takrat obdolzila soproga, da je on prvi in glavni vzrok njenega padca . . .

Da, res je, žalibog le prerese, da je bil preslab, premehak, predober napram njej. In le njegova krivda je — ali pa je on vsaj glavni sokrivec — če je Evelina padla, če je zabredla v nevarni, uničujoči vrtinec življenja kalnih valov. —

Postajalo mu je jasno, da bi se ta padelec mogel popraviti le z ljubeznijo, rahločutnostjo.

Rešitev iz zevajočega prepada, v katerega globino se je pogreznila iz ženske lahkomišelnosti in zapeljana in varana od sladkih besed ritmojstrovih, bi bila možna le tedaj, ko bi ji podal kdo z odkritosrčno in prijateljsko ljubeznijo, s sočutnim usmiljenjem proti njeni krivdi kako močno moralno oporo, s katero bi se polagoma dvignila iz te luže, ob katero bi se mogla tudi v prihodnje krepko in z zaupanjem naslanjati.

A te opore ji on — njen mož — ni podal, ker je sam ni imel, ker je bil sam izgredil v svojem življenju pravo, vzvišeno idejo, brez

katere življenje polagoma mora postati pusto in ničevo, brez katere sčasoma moramo zabresti na stranpoti . . .

Nasprotno: njegova divja jeza je hipno kakor mrzla, zlovešča, uničujoča nevihta zahrula nad njo . . . On se je hipoma, nepričakovano pojavil pred njo kot sodnik, kot maščevalec njene krivde — ki je bila takisto krivda njegova — ne pa kot ljubeč prijatelj, kot sočuten rešnik . . .

Zle posledice tega njegovega nasilnega, na povsem krivi podlagi utemeljenega in ravno radi tega ponesrečenega nastopa so se hitro pokazale: — danes! —

— Z obupno žalostjo je premišljeval zdravnik, koliko obitelji živi tako krasno, tako srečno življenje! Koliko mož in očetov sedi sedaj v topli, prijetni sobici v krogu svojih dragih in milih, ljubljenih in ljubečih ter uživa blaženstvo in srečo, kakršno nudi in more nuditi le ljubeča obitelj! —

Nekdaj je sanjal tudi on o tej sreči! —

A to je bil le sen! — In minil je, izginil je, kakor izgine nenadoma in brez sledu svetla, mamljiva vešča sredi temne noči . . . In popotnika, katerega je varala, ovije le tem gostejša, tem neprodinjša, tem strašnejša tmina ter ga zводи v zevajoči prepad . . .

— In vprašal se je, zakaj je ravno on — ravno on — tako nezrečeno nesrečen! Zakaj je ravno njemu naklonila nemilostna, trpka usoda tako ženo! — Usoda mu jo je naklonila tako?! O ne! — On sam si jo je vzgojil tako . . . Dobil jo je skoro še otroka — brez jasnih in trdnih nazorov o življenju. In on sam jo je pokvaril s svojo slepo, nepremišljeno ljubeznijo. On sam jo je izpostavljaj raznovrstnim nevarnostim. On sam jo je vodil v svoji neodpustni kratkovidnosti v take prilike, v katerih in iz katerih se je rodil njen greh . . .

On — on je torej vsega kriv!

On! — — O, zblaznel bi! . . .

On! — — Ko bi jo vsaj izgubil za vedno, a čisto in nedolžno! Ko bi usahnila, kakor usahne često cvetka v prvem krasu, nedotaknjena od mrzle jesenske burje, v kateri polagoma gine njen kras . . .

Res, obupaval bi — težko, zelo težko bi čutil to gorje . . . trpel bi, a trpel bi v sladkem, posvečenem in svetem spominu na-njo — na-njo kot svetnico, kot angelja . . .

A sedaj je živa umrla zanj! — Sedaj more, in mora le z ogorčenostjo, jezo in zaničevanjem misliti na-njo, katero je nekdan tako ljubil, tako častil, tako božansko obožaval . . .

Nekako mrzlo, zimsko-ledeno mu je bilo pri srcu . . .

In pomislil je, kako krasno bi bilo, ko bi se skrila kje v kakem temnem kotu . . . In sneg bi metel in metel' . . . ga ovijal in pokrival z mrzlim, mrtvaškim plaščem . . . Nemirno, obupano srce pa bi utripalo počasneje in počasneje . . . tiše in tiše . . .

In vse bi minilo . . . vse bi pozabil . . . hipno in za vedno, kakor bi pil iz blagodejne reke Lete . . .

Toda ne — ni mogoče! — To bi bilo do skrajnosti malodušno in strahopetno, v najbolj kritičnem trenutku se odtegniti na tak način . . .

In kako bi se ona radovala, kako bi triumfovala!

In oni Stanski — kaj bi porekel on! — Ali ne bi izpljunil pri spominu na takega moža, ki mu je tako radovoljno prepustil najsve-tejše in najdražje.

Ne in ne! — —

Živeti mora!

In če ni druge pomoči zoper nezvesto ženo in brezvestnega zapeljivca, si hoče in mora pridobiti pravico s silo . . .

Čim bliže je prihajal stanovanju ritmojstrovemu, tem težje mu je bilo pri srcu.

Pred visoko, pepelnatobojno hišo, v kateri je stanoval ritmojster, je za trenotek postal. Pomislil je, da je vendarle mogoče, da je ni tukaj. In tedaj se blamira! — Bi-li ne bilo boljše vrniti se?

Toda ne! — Sedaj se mora določiti . . .

Pogledal je na okna — bila so še nerazsvetljena; tudi zavese še niso bile zagnjene.

Polagoma, tiho je stopal po širokih kamenenih stopnicah . . . Glava mu je bila povešena na prsi, oči je upiral pod noge; celo zgornje telo mu je bilo nagnjeno nekoliko naprej — k tlam — kakor bi oma-hoval pod težkim bremenom . . .

— Vrata v vežo niso bila zaklenjena. —

Tiho jih je odprl in ravno tako tiho spet priprl.

Stanovanje ritmojstrovo mu je bilo znano . . .

Pri prvih vratih — pred sprejemnico — je postal; glavo je potisnil tesno k vratom ter prisluškoval.

In res . . . zaslišal je glasove . . . Bilo je, kakor bi nekdo plakal ter med jokom nekaj dokazoval in prosil. A ta glas je zvenel le nejasno in nedoločno do njega, in ni mogel razločevati, je-li Evelinin, ali ne . . . Vmes pa se je glasil sonorni glas ritmojstrov . . . poedine besede — kratki, pretrgani stavki — govorjeni z neko nevoljo, z neko neodločno jezo . . .

— Na lahno, tiho, opolzno kakor tat prime za rumeno kljuko ter polagoma poskusi odpreti . . .

Vrata so bila zaklenjena . . .

»Prokleta!« sikne ter odstopi za korak od vrat . . .

Par hipov pomisli. —

Potem pa stopa tiho in po prstih skozi kuhinjo, v katero so bila vrata odprta — skozi majhen kabinet — tudi ta vrata so bila odprta, ista vrata, skozi katero je bila kako uro preje odšla vdova . . .

V sobi — v kateri so se radi dokaj gostega mraka že težko razločevale poedine reči in osebe — je bil zavladal mir in molk . . .

Na kipečem, rdečebaržunastem divanu je sedela Evelina; v roki je držala fin robec . . . obraz pa ji je bil zardel, oči zaplakane . . . Za njo, pri visokem oknu, skozi katero je prodirala slaba svetloba ginečega dneva, je stal, naslanjaje se s hrbtom ob rob zidu, Stanski . . .

Zorič je postal za trenotek med vrati, divje zroč v sobo.

Četvero prestrašenih oči mu je lesketalo nasproti . . .

Evelina je obsedela nepremično, kakor okamenela; lice ji je žarelo, ustnice so ji bile na pol otvorene — ostale so tako, kakor so bile pri vstopu moževem . . . Prestrašeno, z grozo, z ostekljenimi očmi je bulila v zdravnika kakor v kako pošast . . .

Ritmojstrovo sicer temnordeče lice je pri nenadnem pojavu Zoričevem postalo voščeno-rumeno; žila na visokem, lesketajočem čelu se je napela, da je vidno delila čelo v dva enaka dela. Oči so se mu izbulile ter osuplo, brez miga zrle v nepovabljenega, nepričakovanega prišleca. —

Osinjele, stisnjene ustnice so mu podrhtavale — nosnice se mu širile . . . Stal je tiho, mirno, težko, hripavo sopoč . . .

— V zdravniku se je po prvotni osuplosti probudila divja zver — ona bestija, katero nosi in goji — često neopaženo in nepoznano, ker je bolj ali manj zadremala in se umirila pod vplivom omike in prosvete — v sebi vsaki človek: — najvišji, najelegantnejši aristokrat kakor ubogi delavec . . . parfumirana salonska dama takisto kakor kak propalica, kak izmeček človeštva, kak razdivljan ropar in ubijalec, ki radi tridesetih novcev hladnohrvno umori starega, šepavega berača . . .

Zatuli kakor obstreljen tur. —

»Vlačuga . . .!« krikne s hripavim, hropečim, grgrajočim glasom ter plane z visoko povzdignjeno desnico proti divanu . . .

Evelina krikne . . . Hoče vstati . . . bežati . . . rešiti se besnečega soproga . . . a onemogla se zgrudi nazaj na divan . . .

»Lopov . . . !« sikne Stanski, skoči brzo k zdravniku ter ga udari s težko svojo pestjo po glavi . . .

Zorič se opoteče v stran ter se prime z obema rokama za glavo . . .
V tem odklene ritmojster vrata.

»Ven — pes« . . . vikne, pograbi zdravnika, ki je bil onemogel in omočen vsled udarca, za široka pleča ter ga potisne, ne da bi se le-ta branil, iz sobe in zaklene za njim vrata. —

»Prokleta!« sikne Zorič ter zaškriplje z zobmi, ko se popolnoma zave ter vidi, da je postavljen pred vrata.

Iz ust in nosu mu je silila kri. Obriše si jo z belim, finim robcem ter mrmra:

»Kri . . . kri . . . udaril me je — ta pes . . . Čakaj — računala še bodeva — za vse . . . za-njo in za ta udarec . . . Kri za kri . . . kri za kri . . . Ti in ona — oba pojmeta . . . Kri za kri . . .«

Ne da bi spet poskusil prodreti v sobo, je polagoma, tiho, težko, s sklonjeno glavo zapustil vežo ter počasi korakal čez stopnice. Od časa do časa je dal odduška svojim maščevalnim mislim v poluzadušenih besedah:

»Kri za kri . . .«

* * *

Tiho in mirno je bilo po celi hiši, ko se je Zorič vrnil pozno v noč domov.

Oblečen, moker in prezebel, drhteč od zime, potrta od duševne in telesne utrujenosti se je zavalil v kabinetu na divan . . .

Meglenega zimskega dne zaspana svetloba je že prodirala skozi veliko, nezastirto okno v sobico, ko se je zdravnik prebudil iz težkega spanja . . .

Mirno je obležal na hrbtu . . . Motne, s krvjo zalite oči je upiral brezmiselno, topo v strop . . . Z rokami se je prijel za vroče, težko čelo. — Čutil se je povsem oslabelega, onemoglega, bolnega. Dozdevalo se mu je, da se je prebudil iz dolge, mučne nezavesti, iz nevarne vročinske bolezni . . .

Telo mu je bilo kakor pobito, brezčutno, otrplo . . . Le srce mu je utripalo hitro, glasno, da je razločno čutil posamezne udarce . . .

V prvem hipu, ko se je prebudil, se je nekako temno spomnil nekakega groznega dogodka — ki se je vršil neposredno pred njegovo boleznijo . . .

Trudil se je, da bi zbral razburjene, nejasne misli, si obnovil in pomladil spomin na ta usodni dogodek . . .

In spomnil se ga je — spoznal je, da ni bil bolan, da je le spal, da se je oni grozni čin vršil pretekli večer . . .

Zastokal je, zaškripal z zobmi ter skočil pokoncu.

Parkrat je prekorakal sobo.

Potem pa je spet sedel na divan; obraz si je zakril z roko — in še enkrat je preživel v duhu ves grozni dogodek . . .

Dasi je bilo v sobi kaj mrzlo, mu je prihajalo vroče . . . Misli so mu postajale spet nejasne — kaotično so se mu mešale . . .

Stopil je k oknu ter je odprl; v sobico se je usipal sveži, mrzli jutranji zrak . . .

Počasi je stopal po sobi . . .

Vrata so se polagoma odprla; v sobo je vstopila Ančka, bleda in še vsa zaspana.

Z utrujenim, trdo zvenečim glasom, s ciniškim smehljajem, ki je pričal o njeni popačenosti in rafinovanosti in svedočil, da sluti, kaj se godi v obitelji, je pričela:

»Nisem slišala, kdaj ste se vrnilo sinoči . . . sicer bi bila zakurila v kabinetu, ko bi bila znala, da prenočite tukaj . . .«

Zdravnik je stopal po sobi, kakor bi bil sam. —

— »Ali zapovedujete, da prinesem zajutrek . . .?«

Zorič se je ustavil za trenotek; pogledal jo je s kalnimi, ostekljenimi očmi, potem pa je začel zopet enakomerno, počasi korakati gori in dol, kakor ne bi umel, kaj hoče dekle . . .

— »Milostne ni doma . . . postelj je nedotaknjena . . .«

Debele ustnice so se ji nabrale v zaničljiv nasmeh, ki pa je takoj izgubil, ko se je zdravnik obrnil proti njej.

»Znam —« je kriknil kakor besen . . . »Znam . . . A sedaj idi — — ven — — poberi se . . .!«

Spoznal je, da dekle ve ali vsaj sluti sramoto njegove žene — njegovo sramoto. — Morda je vedela o tem že davno, nemara je trosila to vest po mestu . . . Nemara je ženi pomagala, jo podpirala . . .

»Vrag« — je sikal — »zblaznel bi! — Zadal bi vso to sodrgo . . .«

Težko je govoril . . . Usta, jezik, grlo mu je bilo suho . . . Žejalo ga je. — A dekleta ni hotel klicati . . .

Šel je v spalnico, kjer sta postelji stali nedotaknjeni, kakor ju je pustila sinoči služkinja . . .

Obrnil je oči v stran . . .

Vzel je lični beli vrček raz umivalno mizo ter pil v dolgih, krepkih, žejnih požirkih . . . z zaprtimi očmi . . .

Nalil je nekoliko mlačne vode v tanko majoličasto skledico, potisnil je vanjo vročo, pekočo glavo; ostalo vodo si je ulil na valovite lase, v katere se je od včeraj vtihotapilo dokaj sivih . . .

Mehanski se je obrisal s tankim, finim, vonjajočim obrisalom, visečim na pokrivalu umivalnikovem . . .

Mala, elegantna nikljasta ura na nizki mizici ob postelji je bila s tankim, zvonkim glasom osem . . .

Zorič se je vrnil v kabinet . . .

Zaprli so okno, se naslonili pri njem ob zid, zrl brez zanimanja na ulico in z belimi prsti nervozno bobnal ob rosno steklo . . .

Na ulicah je že bilo pisano življenje. —

Razcapani možje vsake starosti, borno oblečeni, z rdečimi obrazi, od pijače zabuhlimi in napuhnjenimi od alkohola in zime, so spravljali mehki, dokaj visoki sneg . . .

Vozovi so se polnili s snegom.

Konji so povešali glave. Njih topli dih se je jasno videl v mrzlem zraku . . .

Vozniki so postajali kraj voz. Čapke — kosmate in velike — so potiskali čez ušesa — čez čelo. Izpod rjavkaste ali črne kosmatine so bliskale žive oči . . . Na nerednih brkih jim je viselo tanko ivje . . .

Mlada kmetiška dekleta z visoko podvezanimi krili so šegavo stopicala po polzkem trotoarju, mahaje z eno roko kakor po taktu, z drugo podpiraje velike jerbase na glavi — nekatere so jih nesle v rokah. —

Tu in tam je leno in počasi stopal kak delavec brez dela, upadlega, kislega obraza, temno in jezno zroč v filistrsko-zimski dan — in na toplo oblečeno gosposdo, katero je srečeval . . .

A vse to je zdravnika vrlo malo zanimalo . . . Mračne misli so mu kakor zimska noč objele obupano dušo . . . Mislil je in mislil, kaj da mu je sedaj storiti, kaj ukreniti . . .

Tedaj pa je spet vstopila Ančka . . .

»Gospod doktor . . . pismo . . .«

Tiho je vzel mali biljet.

Ančka je izginila za vrati . . .

»A . . . a . . .« se je polutihno čudil zdravnik . . . »To je njena pisava . . . Poglejmo . . .«

Pisemce je slovelo:

»— Ti si barbar! — Ti si trinog! . . .

Ti si mi uničil mojo mladost — Ti si mi zagrenil in zastrupil moje življenje! . . .

Sovražim Te! —

Ker pri Tebi ne morem več živeti — mrzim Te iz dna duše — sem zahtevala od Stanskega, da me reši tega suženjstva . . .

Stanski ni bil voljan. —

A pomagal si mi Ti sam. — Ko sinoči ne bi bil prišel za menoj, bi nemara še sedaj zdihovala pod Tvojo krutostjo. —

A Ti sam si me rešil — in zato Ti bodi hvala. — Po sinočnji aferi se je namreč ritmojster odločil, da zbeži z menoj . . .

Ne zasleduj naju — ne išči me . . . Zaman ves trud . . . Tvoja ne bom nikdar več . . . nikdar . . . nikdar . . .

Raje v smrt nego k Tebi! —

Kot spomin na-me naj Ti ostane zavest, da Te mrzim kakor nikogar na svetu . . .

Da, sovražim Te — sovražim Te! . . .

Evelina.»

— Zorič je strmel dolgo, nemo, brez besedice v pismo . . .

Bil je do cela otrpel, brez življenja, kakor bi ga bila zadela kap . . .

Polagoma pa se mu je vračalo življenje v okamenelo telo. —

Pisemce je zložil, je vtaknil v zavitek . . .

»Ha-ha-ha . . .«

Na glas se je zakrohotal. A smeh njegov je zvenel, kakor bi udaril kdo po počenem čeburu.

Oči pa so se mu zalivale s krvjo. —

»Ha-ha-ha . . . Ubežala je! . . . He-he-he . . .«

Gromko je udaril z dlanjo ob dlan.

In spet se je krohotal in smejal.

Potem pa je zopet razgrnil pismo in bral drugič . . .

»Gorostasno . . . gorostasno . . .« je govoril med smehom . . .

»Ti si barbar! — To je res lepo rečeno . . . Ha-ha-ha . . .«

Začel je v krogu bežati po sobi. —

»Barbar . . . barbar . . . Čudno . . . gorostasno . . .«

Ustavil se je ter se z dlanjo udaril ob čelo. —

»Kaj gorostasno! . . . Vsakdo je enkrat v svojem življenju nekoliko barbar . . . prej ali slej . . .«

Spet je začel dirjati po sobi — v eno mer se vrteč v krogu kakor dresiran konj v cirkusu ali pa turški derviši.

Potem pa se je spet ustavil in opetovano bral lilasti biljet. —

»Sovražim te . . .« je mrmral brezmiselno . . . »sovražim te . . .

Ma foi . . . dobro povedano, lepo rečeno . . . duhovito . . . odkritosrčno . . . neustrašeno . . . Ha-ha-ha . . . Hi-hi-hi . . .«

In zopet se je spustil v tek . . .

Bilo mu je vroče, da mu je pot curkoma, tekal po vročem, napetem rdečem čelu, črčez koščeni obraz . . .

Oči so se mu izbulile. — Iz ust pa so se mu cedile bele pene . . .

»Krasno . . . krasno . . . fulminantno . . .«

In tekal je in tekal.

Vmes pa je spet in spet jecljal in grgral:

»Piramidalno . . . izvrstno . . . krasno . . .«

In tekal je v eno mer . . .

A hipno se je ustavil v tem blaznem tekanju. —

»Evelina . . .!«

Kriknil je kakor blazen. — Roke — v desnici je še vedno tiščal usodno pismo — je razširil, zamahnil z njimi po zraku — ter kakor posekano drevo po dolgem telebnil na tla . . .

(Dalje prihodnjič.)

Masaryk — slovanski filozof.

Spisal Ivan Ž.

filozofija je prišla v poslednjih časih zelo ob veljavo; nekateri sploh dvomijo, ima-li še pravico do obstanka in imena. Ves srednji vek in skoro do dandanes so modroslovci vsi vprek prisegali na Aristotela. Toda induktivna metoda, počenši od Bakona in Kartezija, in pa velikanski razvoj prirodnih znanosti sta izpodjedla tla peripatetiški metafiziki in celi stari filozofiji.

Poedinci so sicer tudi v naših časih izkušali mogočno narasle vede harmonski združiti ter utemeljiti na tej podlagi enotno svetovno naziranje, češ, da to bi bil pravi namen filozofiji. Toda komaj si je ta ali oni mislec zgradil svoj modroslovni sestav, že so se oglasili prirodoslovci s svojimi analizami in se krohotaje režali v obraz — modrecu na podlagi svojih neovržnih števil.

Modroslovci so torej — po mnogih brezuspešnih naporih — obupali, da bi mogli sploh ustanoviti znanstveno filozofijo. Enotno svetovno naziranje, so dejali, je le toliko znanstveno in ne utopija, kolikor se naslanja na poskus in broj: zedinjevali so pozitivne vede

v kolikor možno enotno celoto, in ker so tudi človeka spravili v to področje, se je jela razvijati sociologija. Takega strogo pozitivnega značaja je »Sistem pozitivne filozofije« po Francozu Avg. Comteu.

Da so zašli misleci do te pretirane pozitivnosti, poleg katere so skoro do cela zanemarili čuvstvo in voljo, temu se ni čuditi. Kaj se je vse svoj čas pisalo pod imenom »filozofija«! Vzemi v roke svoje dni tako slavljenege Hegla in ga čitaj — mislim, da te kmalu mine veselje. O vsem govori; tolmači bistvo prirodnih in duševnih sil s tako besedičnostjo, da čitatelj kmalu začanja dvomiti, je-li tako pisarjenje šala ali resnica. Značilno, četudi hiperbolno se je glede na takšne nemške »mislece« izrazil Francoz Renard, da smatrajo v Nemcih stoprav to za filozofijo, kar je nejasno in temno.

Še bolj nego Comte se naslanja Anglež Herbert Spencer na induktivne prirodne vede. Celi krog raznih znanstvenih strokovnjakov rabi Spencerju pri znanstvenem razmotrovanju — prim. »Sistem sintetiške filozofije« in druga njegova dela — v katerem res genijalno spaja vse nove znanosti. Zlasti pa je descendentna teorija, započeta po Goetheju, Lamarcku in Darwinu, iz katere Spencer zajema; tako je res močno pospešil tisto novo vedo, katera ima i v teoretiškem i v praktičnem oziru veliko bodočnost: sociologijo.

Spencer, pravi duševni velikan, mislec treznega razmišljanja, razglablja v sociologiji, ki mu je veda o družabnem človeškem bitju, celega človeka, to je, vsa njegova svojstva in vse njegove sile, torej ne samo razum, ampak tudi čuvstvo in voljo.

To je bil v znanstveni filozofiji velik napredek. Dotelej se je negovala najnovejša veda o naturi in človeku le od intelektualne strani; kajti ker sta v prejšnjih časih slepo čuvstvo in brbljava domišljavost zavedli v pogubni labirint subjektivnega mišljenja, je zabredla filozofija — iskaje rešilne niti do izhoda v svobodno širno naravo — v nasprotni ekstrem ter se izključno oprijela eksaktnega, rezkega razuma, pri tem pa se vse premalo ozirala na čuvstveno in voljnostno stran človeškega bítva. In vendar sta v duševnem življenju čuvstvo in volja vsaj toliko važna faktorja, kolikor razum, in nikakor ne more postati jasno bistvo človeške duše, kdor prezre le enega izmed teh treh faktorjev. »Glavo« in »srce« so razločevali pesniki vseh časov in narodov, a moderna racionalna filozofija ni hotela o srcu nič vedeti, in Herbart in njegovi učenci vsi do najnovejšega časa so si tolmačili vse afekte, energijo in značaj iz goli predstavi in iz načina njih zapletanja in razpletanja. Tako je bilo neizogibno, da je ta suhi racionalizem prišel »ad absurdum« . . .

Menda je več nego slučaj, da se je v tej filozofski suši in bedi pojavil rešitelj iz onega naroda, kateremu zapadni evropski svet pripisuje posebno močno razvito čuvstveno stran — iz naroda slovanskega — to je Slovan, Čeh Masaryk.

Masaryk je vzrastel iz sredine češkega naroda, kateremu je v razvoju naš toli podoben. Slovansko individualnost pa si je umel Masaryk ohraniti v kljub temu, da se je izobraževal med tujci, zlasti v Nemcih; s kratka: Masaryk se ni razvijal skokoma, temveč organski; le tako je bilo mogoče, da je filozofijo toli obogatil do današnjega dne. —

Masaryku je filozofija ona veda, katera spajaj vse poedine znanstvene stroke v enoto, in katera ponudi človeku harmonsko svetovno naziranje, v katerem se le-ta čuti srečnega, blaženega.

Kaj nam pomaga veliko znanje, če pa nam je čuvstvo razdvojeno, raztrgano in volja nestalna, nekrepka, nesposobna za uspešno delovanje? Kaj nam koristi imetek, bogastvo, če ga ne umejemo pametno uživati? In čemu je celi, na zunanje tako velikanski moderni napredek, če človeštvo pri tem nervoznem hlastanju pozabi samo sebe? Kaj nam pomaga, da si gradimo železnice, tovarne in gradove, zraven pa nič ne mislimo na zgraditev in dovršitev svoje notranjosti, svoje čuvstvenosti? Kako velikansko nasprotje mora nastati, ako v čisto novem, izpremenjenem milieuju ostane nemo pravi stari starinci glede na svoje mišljenje, čuvstvovanje in hotenje?!

To so vzvišena vprašanja, katera si zastavlja Masaryk, in katerim izkuša odgovoriti.

Človeštvo potrebuje enotnega harmonskega naziranja o sebi in o vsem svetu, potrebuje znanstvenega izpovedanja, prepričanja, ki ga bo popolnoma zadovoljevalo in ob enem osrečevalo.

Čehi se ponašajo s preslavno politično in kulturno zgodovino; davno pred inimi narodi so se bojevali za svobodni razvoj duševnih in materialnih sil. V Slovanu bije vroče, i za blaginjo bližnjika vneta srce; Slovan je vrlo pristopen altruistnim občutkom; svojo osebno srečo išče in najde le v celotni sreči skupine. Zato je tudi pričakovati — to ni utopija — da v današnjih hudih gospodarskih krizah, ki pretresajo ves kulturni svet, Slovani v prvi vrsti pripomorejo do ugodne rešitve perečega socialnega vprašanja, do zgraditve moderne filozofije.

Na slavno preteklost češkega naroda, ki je toliko krvi prelil za svobodo, se sklicuje Masaryk v svojih spisih vedno in vedno; zlasti pri delovanju Jana Husa in »Češkega Bratstva« se kaj rad, z mirnim zadovoljstvom zaustavlja (prim.: »Jan Hus, Naše obrození a reformace«). Tu započeto delo — pravi Masaryk — treba Čehom organski nadaljevati; kjer so prenehali Havlíček, Dobrovský, Palacký, Kollár, Smetana . . ., tam treba krepko zopet poprijeti . . . Bati pa se je slepega eklekticizma, kateri nekritično vse pobira pri tujcih in tako zanaša med surovo-zdrave Slované tudi smrtonosni strup zapadno-evropske hipercivilizacije (prim.: »Naše nynější krise« in »Česká otázka«). Skrbeti je za ekonomski in duševni napredek zane-marjenih proletarskih mas, da postanejo vsi kot enakopravni bratje deležni blažilne prosvete; le na ta način se postavi Slovanstvo na toli široko podlago, da mu bode zagotovljen za daljnjo bodočnost trden obstoj. Svarilo nam bodi na to stran usoda Poljske, ki je slonela ob malem številu oholih plemičev, dočim so bile široke mase narodove popolnoma brezpravne.

Masaryk pa tudi kot pravni učitelj in vzgojitelj uresničuje svojo teorijo; občuje z akademsko mladino ne samo kot vseučiliški profesor, ampak tudi kot starejši prijatelj, obiskuje delavska društva, kjer predava o tem i onem, in zlasti je neutruđen s peresom. On je urednik vzgledni »reviji za vedo, umetnost in socialni život«, ime ji je »Naše Doba«; tudi sodeluje pri tedniku slične smeri, pri »Času«. V omenjenih dveh listih se prav pregledno zasleduje in zabeleži vesoljnega sveta napredek v znanosti in umetnosti.

Tudi zapadni Evropi je Masaryk znan filozofski učenjak in pisatelj, zlasti po knjigi »Concrete Logik« (konkretna logika), v kateri je poskusil nekako klasifikacijo vseh znanosti, in pa po razpravi: »Selbstmord als sociale Massenerscheinung«. Osobito zadnje delo je velevažno za moderno sociologijo in psihologijo, in baš v teh strokah je Masaryk ugleden veščak. —

Velikansko je obzorje tega slovanskega modreca; ne samo prirodne vede, ampak tudi umetnost in leposlovje mu ponujajo snovi, o katerih premišluje:

». . . was die Welt
Im Innersten zusammenhält.

Seveda so stavljene tudi njegovemu silnemu umu meje, čez katere mu ni dano videti kakor sploh nobenemu človeku, ki ga je rodila umrljiva majka; saj smo vsi ljudje omejena bitja z omejenimi čuti in z omejenim spoznanjem. Toda nekaj nam je dano doseči, in to je za

nas glavna stvar, namreč da dospemo do srčnega miru, do zadovoljnosti in sreče, do harmonijske čuvstvenosti. Najbolj vzvišena naloga filozofu je, da si ne ustanovi le sam svoje sreče, ampak da pomaga tudi kar najširšim človeškim slojem do kolikor največje sreče.

Masaryk se je potemtakem prvi izmed modernih filozofov povzpел do vzvišene etike Kristove, po kateri nam je vse svoje bližnjike ljubiti in svojo srečo iskati v tem, da osrečujemo druge: Dejanska ljubezen do bližnjikov je vrhunec praktične filozofije Masarykove.

To je ogrevajoči nauk našega misleca, nauk, ki nas navdušuje, z mladeniškim ognjem napolnjuje in nagiblje k družabnemu, vzajemnemu delovanju. V današnjih časih nizkotnega egoizma je bil skrajnji čas, da so nastopili možje, ki človeka opozarjajo na višji, blažji osrečevalni poklic: Išči svojo in svojega bližnjika srečo.

Taka filozofija ni golo igranje z abstraktnimi pojmi ali slovi, ki le še bolj zagrinjajo bistvo stvari — ta filozofija je filozofija življenja, filozofija širnih mas, znanstvena nabožnost, kakor se večkrat v spisih imenuje — znanstvena vera.

Masarykovo plodno delovanje je raztegnilo svoj vpliv že tudi med Jugoslovane, in da se v poslednjem času Hrvati in Srbi, zlasti mlajši, zopet družijo na temelju širjega socialnega programa, je nemala zasluga našega filozofa, in vredno je, da se tudi mi seznanimo z njim.

Ribič.

Da moja je ribica zlata,
Ki biva v globinah voda,
Ki bisere čuva bogata
In bajne zaklade morja,

Gradove si tri bi sezidal,
Lepo bi vse tri okrasil;
Sam car bi mi srečo zavidal,
A bi-li res srečen jaz bil?

O ne! Kaj hote mi zakladi,
Če nimam, kar srce želi?
Kaj beli mi hočejo gradi,
Če ljubice moje v njih ni?

Da moja je ribica zlata,
Jaz ne bi si želel gradov,
Le njo naj začara, da vrata
Pod nizki odpre mi svoj krov!

Aleksij Nikolajev.

Mara Rendića.

Črtica iz Bosne. Napisal R. Perušek.

(Dalje.)

VII.

o je trajalo dobra dva meseca. Nekega dne pride Savka zopet v mesto in poišče Alfredov stan. Toda njega ni našla doma, čeprav je bil inace ob tem času navadno tam in je vedel, da pride ta dan Savka. Pač pa jo je pričakovala židinja, pri kateri je Alfred stanoval, ter je povedala Stani, da je Alfred odšel nekamo v Švabsko, a da ga ne bode več nazaj; pred dvema dnevoma da sta prišla dva vojaka in sta odnesla vse, kar je bil Alfred imel izposojenega iz vojaških skladišč, naposled pa da sta odnesla še njegove kovčege. On sam da je prejšnji dan za rana z njo govoril, ji plačal naprej stanovanje za en mesec, ji naročil, da naj ključ odda Savki ter ji izroči pismo, katero je on ostavil za Maro.

Tako je bilo v resnici. Alfred je dobil obvestilo, da je premeščen v Przemisl v Galiciji, in da ima tjakaj ta in ta dan odriniti. Svoje posle je natihoma dokončal in natihoma Sarajevo ostavil. Ko je čula Savka to novico, je bil že preko meje bosenske ter je bil napravil veliko znamenje pozabljenja nad svojo zvezo z Maro, s katero je on igral tako podlo ulogo.

Savka je bila vsa preplašena, ko je čula besede, katere ji je govorila židinja. Osvedočila se je sama, da je ostalo sicer kuhinjsko orodje in nekaj pohištva, druge stvari pa, ki so bile ali izposojene, ali pa osebni imetek Alfredov, so bile izginile. Naposled so ji potrdili resnico ključi in pismo Alfredovo do Mare.

»Pa dotlej je torej došlo!« je zdihnila, prejemši izročene stvari.
»Uboga Mara, uboga Mara!«

Židinja se ni dosti brigala za zdihljaje Savkine ter je odšla v svojo sobo. Savka pa se je kar najbrže napotila nazaj v Ilidže in pozabila zvršiti nekaj naročil, katera ji je bila dala Mara. Hitela je, da bi brzo obvestila Maro, a med potom se je večkrat ustavila in premišljevala, ne bi li b. lo bolje prikriti Mari bridko novico.

Mara se je baš šetala po drevoredu, ki vodi za glavno cesto, ko je zagledala Savko. Zdelo se ji je čudno, da prihaja tako rano in tako pobita. Hitela ji je nasproti ter jo vprašala: »Kaj pa je tebi,

da si se vrnila preje nego obično?« V zadregi ji odgovori Savka: »Le pojdiva v hišo, da se tamkaj pomeniva.« Bala se je namreč, da bi moglo tako nepričakovano odkritje novíce njenemu zdravju škodovati.

»Si-li prinesla konca in svile za vezenje na djerdefu? ¹⁾«

»Nisem; pozabila sem v hitnji; sicer pa mislim, da se ti nekaj časa ne bode ljubilo se s tem delom pečati.«

»Kako vendar čudno govoriš! Ali mi ne prinašaš pozdravov od Alfreda? Ali kmalu pride v Ilidže?«

»Pozdravov ti ne nosim od njega, pač pa poročila, ki ti ne bodo ugodna. Tudi sam ne misli priti, pač pa ti pošlje pismo, in sumnjam, da ga ne bodeš čitala z veseljem.«

V tem sta bili prispeli v stan. Mari je močno bilo srce, ko je Slavka tako skrivnostno odgovarjala.

»Torej govori vendar, ako Boga znaš! S kako grozno novico prihajaš?«

Tedaj ji je začela Slavka obširno in natanko pripovedovati, kar je bila zvedela od židinke v Sarajevu. Med pripovedovanjem je bledela Mara bolj in bolj in se morala spustiti na stol, da ni omahnila ter se zgrudila na tla. Ko je Slavka zvršila svoje pripovedovanje, je vzkliknila Mara:

»To je laž, moj Alfred me ni zapustil, to je ali podla izmišljotina židinke, ali pa je nesporazumek. To ni mogoče! Mene da bi ostavil Alfred — on, ki mi je bil preje vedno tako vdan in ljubezniv, in kateremu sem bila baš zadnji čas milejša nego kdaj? Ne, to ni res!«

»Želela bi, da je tvoja prava, ali žal, da je preresnično, kar sem ti povedala. Saj ga ni bilo nikjer, in stanovanje je na pol izpraznjeno. Kar koli je bilo iz vojaškega skladišča in njegovih stvari, je izginilo. In ako ti ne zadostuje moje pripovedovanje, potem glej to pismo, ki ti gotovo vso stvar razjasni.«

»Daj mi to nesrečno pismo!« reče Mara in zgrabi list, odmota zavitek, toda ni ga znala čitati, ker je bilo pisano z latinico.

Savka pa se je domislila, da službuje v gostilnici neki sedemnajstletni dečko za hlapca, ki se je bil lani na sarajévski gimnaziji za silo naučil čitati in pisati, pa zaradi pomanjkanja dobre volje pri učenju mrtve latinščine in drugih nezanimivih predmetov ter zaradi kratenja prostosti, katero mu je rušila šolska disciplina, je kmalu pokazal hrbet učilišču, kamor ga je bil proti njegovi volji zvalil neki

¹⁾ okviru za vezenje.

vladni činovnik; saj takrat so nabirali dijake za gimnazijo, kakor nekdanj vojaški nabiralci žolnirje. Tega dečka sta torej poklicali, in z velikim trudom so raztolmačili vsi trije, dečko zlogujoč pismo Alfreda, ki je bil v srbskem jeziku dosta slab ortograf in stilist, Mara in Slavka pa z znanjem razmer odgonetajoč nejasno izražene stavke. Vsebinska pisma pa je bila ta:

»Alfred je pozival Maro, naj mu ne zameri, da jo ostavlja; silni posli so ga prečili, da se ni mogel osebno posloviti od nje, in ker je ukaz, da mora iz Bosne potovati, prišel tako nenadejano, je prisiljen, se pismeno oprostiti za veke od nje. Da poravna krivico, katero ji je storil ne vedoma, nego zaradi nepremagljivih prilik s tem, da je ne more venčati, je ostavil šest sto goldinarjev pri predsedniku redarstva, pri katerem naj se prijavi, in kateri ji izroči vsoto. Nanj pa naj pozabi. —

To hinavsko pismo seveda ni izražalo njegovih pravih čuvstev, in ko je ostavil 600 gl. odškodnine, ni tega storil iz plemenitega nagiba, nego zato, ker se je bal, da bi ga v svoji dobi Mara utegnila tožiti, a on se je plašil posla s sodišči.

Pri Mari so se tedaj vrstili izlivi duševne bolesti in srda, molitve in kletve. Savka se je trudila dolgo brezuspešno, da jo umiri. Sploh ji je bila Slavka odslej ne samo služabnica, nego nadomestovala ji je mater. V svojem dolgem veku je imela priliko spoznati, kako lahko je izpoddrsniti na polzkih tleh življenja. Njeno siromaštvo jo je sililo sprejeti službo, kjerkoli se ji je ponujala prilika zaslužiti nekaj grošev. Čeprav je torej vedela, kakí odnošaji vladajo med Alfredom in Maro, se je poprijela službe in jo vestno vršila. V svoji nevednosti je mislila in pričakovala tudi ona vedno, da venčanje popravi dosedanje nepravilno bračno življenje. Ko pa je sedaj videla, kako sta se prevarili ona in Mara, do katere ji je bila v srcu vzklila posebna naklonjenost, je sklenila, da ostane ubogi Mari podpora in uteha, čeprav bi jo vsi drugi zaničevali in zapustili.

Ko se je Savki posrečilo, da je jela Mara zopet mirno in pametno stvar motriti, sta sklenili, da odpotujeta takoj jutri v Sarajevo, posebno ker je Mara še vedno gojila upanje, da je ves ta dogodek samo obmana, ki se razplini kakor megla.

Ko sta prišli v Sarajevo, je hitela Mara v stanovanje tako, da jo je Savka komaj dohajala.

Ko je stopila Mara na dvorišče, jo je zagledala židovka, ki je tamkaj baš perilo razobešala. Porogljivo se ji je nasmejala ter rekla:

»O Mara, ali si prišla po svojega švalerja?«¹⁾

Mara je pač čutila zasramovanje, toda ni imela časa odgovarjati. Hitela je v stanovanjé, ki se je bilo do cela izpremenilo; ena soba je bila povsem prazna, v drugi je manjkalo vse ono, kar si je bil Alfred izposodil iz vojaškega skladišča.

Mari se je srce stiskalo, ko je jela spoznavati, da je bridka resnica, kar ji je bila Savka sporočila. V topi žalosti se je vrgla na minder, zarila obraz v blazine ter ihtoč čakala solza, ki so ji olajšale srčne bolečine.

Potem sta se jeli Mara in Savka posvetovati, kaj bi bilo storiti. Sklenili sta, da bi bilo dobro, se najpreje pri predsedniku redarstva oglasiti, da bi on natančneje sporočil, kako in kaj.

To nalogo je prevzela Savka. Srčno je stopila pred moža, ki je bil vsem domačinom strah zaradi svojega posla, pa tudi zaradi svoje strogosti in celo zaradi svoje odurne vnanjščine. Savka je povedala, kaj jo je privedlo. Mož s strašnim obrazom ji je začel prav prijazno govoriti in razlagati, kako plemenito da je Alfred ravnal, ter je pozival Savko, naj vpliva na Maro, da se le-ta zadovolji, in da ne stori brez njega vednosti in dovoljenja nobenih korakov. Prijaznost moževa pa se je preobrnila v strogost, ko je razlagal svojo voljo.

Savka je odšla nič kaj zadovoljna, ker je vedela, da se Mara ne zadovolji z denarjem, katerega je bil zapustil Alfred namesto ukradene časti in sreče. Ni se varala.

Ko je Mara na novo čula ponudbo, jo je obšel srd, in prejšnja ljubezen in žalost nad izgubo sta se združili s sovraštvom in srdom. Sklenila je, da se obrne do raznih oblastev, in je menila, da le-ta prisilijo Alfreda, da stori svojo dolžnost.

Prvi njen pot je bil k sodišču. Po dolgem povpraševanju pri slugah, po dolgem čakanju in pehanju je dospela slednjič do nekega uradnika, ki ji je razložil, da mora tožbo pismeno vložiti. Kako, ko ni znala ne čitati, ne pisati?

Napotil jo je naposled na »advokata«. Ta mož je bil nekdanj načelnik neke siromašne potujoče gledališke družbe. O velikem požaru leta 1879. je pogorelo tudi njegovo gledališče; plamen je uničil garderobo, knjižnico in sploh vse gledališke priprave. Družba se je razšla; vsakdo si je poiskal kruha, kakor je mogel. Ravnatelj Pelješić je bil nekdanj slušatelj prava na neki ogrski pravoslovni akademiji, a ni bil nikdar zvršil naukov. Pozneje je bil pisar pri nekem advokatu, dokler se ni posvetil Taliji. Temu Pelješiću je po požaru šinilo v glavo, da

¹⁾ ljubimca. (Chevalier).

bi mogel ostanke svojega izkustva uporabiti v pravnih stvareh. Res mu je dovolila oblast, da sme opravljati posel zakotnega pisarja, posebno ker je obljubil, da bode opazoval svoje sovornike ter vladi in policiji na nos nosil, kar bi se morebiti zgodilo, govorilo, namerjalo vladi neprijetnega od pravoslavnega prebivalstva, posebno pa od uradnikov, ki so občevali s svojimi bosenskimi sovorniki.

Ko je stopila Mara v njegovo pisarnico ter hotela gospodu »doktorju« razložiti svoj posel, jo je prekinil takoj z besedami:

»Polagoma, dete moje, ali imaš denarja?«

»Imam nekaj bankovcev, kar mi jih je ostalo«, odvrne Mara.

»Dobro, položi petak, pa govori!«

Ko je Mara storila, kakor ji je velel »advokat«, jo je poslušal globoko zamišljen in naposled dejal: »Videli bodemo, kaj se da storiti, a za kolke in druge potrebne stvari položi še pet goldinarjev!«

Mari se je sicer čudno zdelo, a ona si ni mogla pomagati ter izvlekla še pet goldinarjev. —

Tako je tedaj pravda tekla. Vedel je sicer častiti advokat, da mora Mara pogoreti, ker je bil Alfred ostavil precejšnjo vsoto za-njo pri policijskem ravnatelju, in ker je vedel, da sodišče poreče: »Ako Mara noče denarja, mi ne moremo po naših zakonih prisiliti ljubimca, da jo vzame v zakon.

Baš to pa je hotela Mara. — Hodila je torej povpraševati in povpraševati, toda zviti advokat jo je vselej spretno odpravil s praznimi obljubami, v zameno pa molzel iz nje denar za »pisma« in »kolke«. To je naposled razumela tudi Mara ter sklenila, da se obrne do drugih oblasti . . .

Napotila se je torej do vojaške oblasti. Sicer se je dolgo obotavljala, a slednjič se je vendar osrčila ter odšla v konak, da potoži svoje jade vrhovnemu generalu, ki je bil ob enem tudi deželni poglavar, ter ga prosi pomoči.

V veži jo je srečavalo mnogo vojakov, posebno podčastnikov, ki so se brdkemu dekletu predrzno nasmihevali ter ji različne stvari govorili v jeziku, ki je bil Mari povsem neznan. Ona jih je prosila, naj ji povedo, kje je vrhovni general, a kakor ona njih, tako oni niso nje razumeli, dokler ni prišel podčastnik hrvaškega polka, kateri je razumel njeno prošnjo ter ji pokazal ozka vrata, kjer naj vstopi.

Mara je stopila v sobo, v kateri je bil mlad častnik sam. Ko jo je vprašal, česa želi, mu je jela pripovedovati svojo nesrečo; a to pripovedovanje ni storilo nanj onega vtiska, katerega je ona pričakovala. Ko je bil zvedel, da je ona Mara Rendića, ki je hotela biti

žena Alfredova, je postal predrzen. Potipal jo je pod brado, in ko se mu je umaknila, je silil za njo in dejal:

»Ne žaluj, lepa Mara, za njim; namesto njega dobiš lahko deset drugih!«

Te besede so ji jasno pokazale, da njenega resnega položaja ni smatral z istega stališča, kakor ona, nego da jo je imel za navadno blodnico.

»Gospod, kaj misliš o meni?« reče Mara, umikajoč se.

»No, no, kaj smo tako tankočutni postali?« reče ironski častnik.

»Ali si se tudi Alfredu tako branila?«

Rdečica je oblila Maro, ko je častnik izustil te besede, ki so jo strašno spekle.

»Gospod, ti si brezobrazen ter me žališ!«

»Jaz, tebe žalim, ha-ha-ha! Od kedaj pa je moči razžaliti tako ptico, kakršna si ti? Glej, glej! Sicer pa bodi pametna! Izberi si mene, in jaz ti Alfreda nadomestim, da bodeš zadovoljna!«

Mari je veliki srd sapa zaprl, kri se ji je podila od srca in nazaj ter ji dušila grlo. Ker ni dobil odgovora, se je približal častnik zopet drzno ter dejal: »Hočeš-li se torej z menoj dogovoriti?«

Mara se mu izvije in bliskoma mu pripelje tako gorko po zobeh, da je mladi mož zaječal ter si z roko pokrtil mesto, kjer ga je skelelo. Potem pa je skočil razžaljen k vratom, jih odprl ter poklical službojočega kaprola. Z jeznim glasom je velel, naj pahne iz sobe to nesramnico. Kaprol se je brzo lotil tega posla, zgrabil Maro za ramo ter jo tiral iz sobe v vežo in potem na cesto. Kar je bilo vojakov v hiši, je prihitelo gledat ta surovi čin ter se mu krohotat; na cesti pa se je zbiralo ljudstvo in radovedno gledalo nenavadni prizor.

Izpodletelo je tudi pri vojaštvu; opravila itak ne bi bila nič, a da so jo tako sramotno izpodili iz hiše, to ji je napolnjevalo dušo s srdom in žalostjo, a da ne dospe do poglavarja brez mnogih posredovalcev, o tem se je bila tudi že osvedočila.

Izmislila si je naposled še neki pot. V svoji naivnosti je menila, da ima katoliški biskup enako vplivnost pri vseh latinskih kristjanih, kakršno ima iztočni pri svojih Srbih pravoslavne vere. Poleg tega je pa še pozabila, kako je ona sama opomine in nauke istega pravoslavnega biskupa malo uvaževala.

Katoliški biskup jo je sicer prijazno sprejel; morebiti je pričakoval, da pridobi to izgubljeno ovčico za svojo čredo. Ko pa je čul, kakšni so ti posli, ji je jasno povedal, da on nima nobene moči, da bi prisilil koga, da bodi vesten, najmanj pa vojaka, ki pripada oblasti

vojaškega duhovništva. Obžaloval je, da je katoličan tako grdo postopal, a pri kraju ji je povedal zadosti umevno, da je velik del sama kriva svoje nesreče. — Potrta je šla tudi odtod.

Savka ji je bila odslej njena tolažnica. Z veliko požrtvovalnostjo ji je stregla ter jo je izkušala razvedriti. Včasih se je posrečilo, da ji je izvabila kak smehljaj, in tedaj je Savka od veselja poskakovala okoli nje . . .

Toda ono malo novcev, kar jima je bilo preostalo, je skoro skopnelo, in naenkrat je Savka razodela Mari, da nimata več o čem živeti.

Najpreje sta prodali polagoma vse ono, česar Mari ni bilo neizogibno potrebno. Ko so pošla tudi ta sredstva, je morala jemati kruh, mleko in meso na upanje; toda ker so dotični prodajalci zvedeli, da je Marin »švaler« odšel, a da ona ni hotela sprejeti onih stotin forintov, katere je bil njen ljubimec ostavil, so se začeli braniti, da bi dalje dobavljali jedila. Židovka, pri kateri sta stanovali, jima je tudi že precej jasno namignila, da bodeta morali zapustiti stanovanje, ako ne vzmoreta najemnine.

Mara sama bi bila rada kaj delala, a drugih ročnih del ni znala, nego taka, ki so vsaki ženski znana, in s katerimi ne more nič zaslужiti. Hodila bi bila lahko posluževat, a koliko časa!

(Dalje prihodnjič.)

Pesem.

Res, deklica, ti me ljubiš?
Saj ni povedati greh,
Kar berem tak' čisto, tak' jasno
V tvojih nedolžnih očeh.

Prav, prav! Le molči še vedno,
Ker ti sramovala bi se
In kakor me gledaš nedolžno,
Nedolžno zlagala bi se.

Le molči in pusti, da pijem
Ljubezen iz tvojih oči,
A kadar ti bode zadosti,
Z ročicami si jih zakrij.

Zvonoslav.

Umetniško potovanje po Italiji.

Odlomki iz prijateljevih pisem. Priobčuje V. H—z.

V Rimu, dne 27 maja 1894.

li je Michelangelo večji umetnik, ali Rafael, o tem so si umetniški kritikastril belili glave takisto, kakor so si jih svoje dni Nemci: kateri je večji njih pesnik — Goethe, ali Schiller. Pa, kakor je sam Goethe svoje rojake zavrnil, rekoč, naj bodo veseli, da imajo dva taka korenjaka, tako se smejo tudi Italijani ponašati z zgoraj imenovanima umetniškima Dioskuroma. Kateri njiju je večji — to ugibati ter drugega drugemu primerjati, se mi zdi prenaivno, povsem brezpotrebno delo! Veseliti se obeh ter proučevati njiju nesmrtno umotvore — to je pravi umetniški in estetiški užitek! In za to je najugodnejša prilika pač tukaj v Vatikanu: v Sikstinski kapeli in v Rafaelovih »stancah«.

Sikstinsko kapelo, tako imenovano po papežu Sikstu IV., ki jo je dal sezidati, je poslikal večinoma Michelangelo in to povsem svojeručno. On ji je namreč oslikal ves obsežni svod ter na nje sprednji strani za velikim oltarjem ustvaril oni čudovitogrozni »Sodnji dan«, kateremu ga ni vrstnika na vsem svetu. — Stranske stene te kapele, ki je 40 m dolga in 14 m visoka, krasijo predivne freske najslavnejših florentinskih in umbrijskih slikarjev, kakršni so bili: Botticelli, Ghirlandajo, Perugino, Pinturicchio, Rosselli, Salviati, Signorelli itd. Te slike nam uprizarjajo dogodbe iz življenja Mojzevega in Kristusovega in sicer v prvotnem cerkvenem zmislu: na tej strani je upodobljena starozavezna obljuba, da se odreši človeški rod, na oni strani pa tiste obljube izpolnitev v novem zakonu. — Zdolaj okrog pod temi freskami po obeh straneh so s prva ob velikih svečanostih razpenjali tiste Rafaelove preproge, o katerih sem Ti pripovedoval v zadnjem svojem pismu. — Po prostranem oboku kapele Sikstinske pa se je ovekovečil, kakor sem že omenil, Michelangelo s prečudovitimi slikami.

Papež Julij II. je pozval takoj, ko je bil zasedel Petrov prestol v Rimu, umetnika florentinskega, ki je bil baš takrat zaslovel po širnem svetu po svojem »Davidu«. Naročil mu je, naj izdela zanj nagrobni spomenik, ki bi se imel postaviti v stari cerkvi sv. Petra; toda po spletkah slavnega stavbarja Bramanteja, zavistnega tekmeča Michelangelovega, si je stvar zopet premislil, in nato je Michelangelo užaljen

ostavil Rim. Da bi ga nekako odškodoval za to odpovedano kiparsko delo, mu je naročil papež, naj poslika obok v Sikstinski kapeli, in to zopet na prigovarjanje Bramanteja, kateri je menil, da s tem Michelangela spravi v zadrego, češ, da je pač imeniten kipar, a nevesč slikanju, zlasti »al fresco«. Toda Michelangelo je bil univerzalen genij; pokazal se je tudi mojstra s kistom ter je prav genijalno izvršil i to papeževo naročilo. V polupetih letih je obslikal — in to vse sam — ves obok že večkrat imenovane kapele Sikstinske!

S početka je papež Julij II. velel naslikati na nje svod samo dvajst apostolov; ali Michelangelo je uvidel, da bi ta dvanajsterica posamičnih podob bila prenedostatna okrasba toli prostranega, povsem golega stropa; predlagal je torej papežu, naj mu dovoli, da naslika arhitektonske dekoracije, češ, da bi po njih pridobil gladki obok perspektivno plastiko, ki bi ga vezala z doljenjimi zidovi in to s stebri in slopi, z zidci in dekorativnimi podobami; a v posamičnih razdelkih, v tako imenovanih gredah bi se naslikale različne zgodbe sv. pisma. Razboriti, lepim umetnostim naklonjeni papež je odobril ta genijalno nasnovani načrt, in triinšdesetletni Michelangelo se ga je lotil z gorečo umetniško vnamo. Vvedel je v slikarstvo porabo arhitekturnih prizorov, perspektivov in dekorativnih podob, živobojnih in bronastih ter s tem razširil področje te upodablajoče umetnosti . . .

Ker ni mogoče niti približno označiti načina in bistva ter skupne sestave te pregenijalne dokorativne slike, ki se razgrinja po širnem kapelnem svodu toli členovito, a vendar toli skladnoubrano v vsej svoji celoti — Ti pošiljam nje tiskano podobo; toda niti le-ta medli posnetek, niti suhoparno, utrudljivo naštevanje posamičnih podob, niti najpodrobnejše popisavanje dotičnih slik Ti ne more ustvariti celotnega pojma o tem nedosežnem umotvoru Michelangelovem —: priromaj semkaj v to po vesoljnem svetu opevano, edino kapelo Sikstinsko, in prepričan sem, da ostrmiš ter se zamakneš v božanska čudesa, ki se razgrinjajo nad Teboj v višavi, kakor tajnosti kakšne apokaliptike vizije!

Kakor vidiš na pridejanem snimku, je naslikano vse dekorativno stebrovje, ogredje in zidiče, kakor tudi ostalo okvirje v pisanih bojah, kakor da bi bilo od raznovrstnega mramorja, dočim se Ti okrog po samičnih slik porazvrščene človeške podobe predstavljajo v živem inkarnatu, popolnoma naravno v neoskrunjeni goloti, do katere ne sega pogled zemeljske poželjivosti . . .

Med arhitektonskimi okviri obsežene slike Ti kažejo prizore iz sv. pisma v devetih oddelkih; ti so: Bog razločuje s povzdignjenimi

rokami luč in temoto. — Potem kliče iz svetovnega meteža razne stvari in rastline. — Dalje ustvarja prvega človeka, Adama, dotikajoč se s svojim prstom njegovega prsta. — Zopet tam-le kliče v življenje iz Adamove strani Evo, ki poklekujе pred svojim stvarnikom, moleč mu roke naproti. — Zatem se vrši prvi greh in progon iz raja. — Žrtvovanje Kajnovu in Ablovo se Ti predočuje kaj dramatiški vzpričo mnogih ljudi. — Občni potop v tragičnih prizorih. — Končno zreš očeta Noeta, opojenega od vinskega sadu, in sinova Sem in Jafet ga pokrivata s plaščem, dočim ga Kan zasmehuje.

V ločnih okvirih nad okni so naslikane razne Sibile, katerih obleka je ubrana v slikovito valovite draperije.

Med okvirnimi pilastri v dolbinah sede raznovrstni proroki, ki so v zvezi z osrednjimi slikami . . .

A kdo bi naštel in označil vse brezbrojne posamične podobe in kipe ter otroške kariatide in amorete!

V kako raznovrstnih, povsem različnih in izpreminljivih poziturah in situacijah so porazvrščene in umeščene vse te slike in podobe; koliko znanja in proučevanja človeškega telesa in njegovega mišičja in žilstva ter izrazitosti v človeškem obličju in v posamičnih skrajnostih — vse to nas navdaja s strmečim občudovanjem pregenjalnega stvaritelja dekorativne slike na oboku Sikstinske kapele!

In če Ti utrujeni pogled s te prečudovite slikarske simfonije tam gori na visokem svodu vzplava tja na sprednjo steno Sikstinske kapele, tedaj se prestrašiš ter strepečeš v sveti grozi; kajti pred splašenimi očmi se ti razgrinja pretresljivo strašna vizija — »Sodnji dan« Michelangelov!

To velikansko apokaliptsko vizijo je imenovani mojster naslikal kakih trideset let pozneje po naročilu papeža Pavla III. Slika je 20 m visoka in 10 m široka; moreš si torej misliti, da je velikanskega obsega. Nekak mrzel strah se te poloti, ko začenjaš ogledovati nje posamične oddelke, in mnogo je treba napora, dokler si razširiš dušni pogled, da moreš obseči vso sliko v njeni celoti. Da bi pa razumel ter si prisvojil nje verskosimbolski pomen, namen in smoter — za to bi potreboval mnogoletnega premišljevanja krščanskih tajnosti, tradicij, alegorij in simbolov!

Dobro vedoč, da ga ni peresa, ki bi moglo popisati to prevečličastno, grozopolno sliko Michelangelovo, Ti označim le nekatere nje najznamenitejše poteze.

Na sredini, blizu vrha je Kristus, sodnik živih in mrtvih, v nekako zakrivljeni postavi, ne popolnoma stoječ, pa poln dramatiške

gibčnosti ter odkazujoč z mogočno svojo roko vsakemu vstajalcu zasluženno mesto: pravičnikom na desni, grešnikom pa na levi strani. Poleg Kristusa sedi njegova mati Marija, proseč milosti za brezštevne množice obojencev. Na desni strani, med zveličanci je velikanska radost; angeli godejo in pojejo, spremljaje božje izvoljence v nebeške višave. Na levi plati in zdolaj so nekatere grozovite skupine pogubljenecv, kateri živo pričajo o strahotah peklenskih. Kako se te pošasti prekopicujejo in izpakujejo, tega ti ne morem z besedo izraziti!

In ko sem začel ogledovati in proučevati posamične podobe in njih telesno razmerje: fiziognomije, žilstvo in mišičje ter noge in roke — tedaj sem se uveril, s koliko sigurnostjo je ta umetnik snoval in risal ter proizvajal svoje v preživi domišljivosti spočete podobe. Ker za vse te tolikanj različne pojave podobe človeške ni imel živih modelov, si lahko misliš, kolika je bila njegova večina o anatomiji človeškega telesa, da ga je mogel ustvariti na pamet, iz svojega spomina v tolikih izpremembah! Že v Florenciji sem se divil njegovi umetniški fantaziji, ki mu je narekovala toli čudovite umotvore; a tukaj pa kar strmim o njegovi nadčloveški domišljivosti, v kateri ga še doslej ni dosegel noben umetnik! —

Telesno in duševno utrujen in od groze prevzet, sem ostavil Sikstinsko kapelo ter se napotil na izprehod daleč tja venkaj v samotno Kampanjo. Ko sem se ondu zopet nekoliko umiril in si ukrepil svoj vid, sem se drugi dan iz nova vrnil v Vatikan, toda na drugo stran — v »Rafaelove stanze«.

Kakor je Sikstinska kapela, rekel bi, poglobiti muzej slikarskih proizvodov Michelangelovih, tako so te vatikanske »stanze« (sobane) najimenitnejša zbirka Rafaelovih slik »al fresco«. Tri take sobane so in imajo naslednja imena: »Stanza dell' incendio«, »stanza della segnatura« in »stanza d' Eliodoro«. V prvi sobani je naslikan požar rimskega mesta (t. j. njega del v vatikanskem obližju), katerega je pogasil papež Leon IV. z znamenjem sv. križa; v drugi sobani so v prejšnjih časih papeži slovesno podpisovali važne cerkvene listine, in v tretji sobani je predstavljeno iztiranje vojskovodje Helijodora iz jeruzalemskega templja. Po časovnem redu, kakor so bile namreč slikane, je »stanza della segnatura« prva, »stanza d' Eliodoro« druga, »stanza dell' incendio« pa tretja; toda po vrednosti, oziroma imenitnosti dotičnih slik je po mojem okusu red baš obraten. In po tem redu Te spremim po teh sobanah z naslednjimi kratkimi potezami:

V »stanzi dell' incendio« je strop poslikal Perugino in to z raznimi angeli in svetniki; po dolnjih stenah pa so freske Perina del

Vaga in Giovanija da Udine. Glavna slika pa je Rafaelova ter pred-
očuje požar v vatikanskem okolišu v jako živahnih, viharnih prizorih,
katerih pa Ti nočem opisovati podrobneje. —

V »Helijodorovi sobani« so na stropu naslikani štirje
prizori iz starega zakona, umotvori Giulija Romana. Naslovna slika
te sobane nam uprizarja zmago krščanske cerkve nad njenimi so-
vražniki, uporabljajoč v ta namen prej omenjeni izgon Helijodora iz
svetišča jeruzalemskega. Na njej predstavljeni papež je portret Julija II.
— Dalje se tu vidi »čudo v Bolseni« (ko je namreč začela ne-
kemu dvomečemu duhovniku med mašo krvaveti sv. hostija); papež
na tej podobi je zopet Julij II. Pravijo, da je to, kar se tiče slikarske
tehnike, najdovršenejša Rafaelova slika »al fresco«, o čemer jaz, ki
nisem slikar, ne morem soditi. — Potem je ondi uvekovečen prizor, kako
je pregovoril papež Leon I. okrutega hunskega kralja Atilo, da pri-
zanes Rimu; obraz Leona I. pa je portret Leona X.; kajti bilo je
takrat sploh običajno, uporabljati na zgodovinskih slikah in podobah
živeče dostojanstvenike. — Naposled je tukaj naslikano osvobojenje
sv. Petra iz ječe. —

V »Podpisovalni sobani«, sem rekel, so najpoglavitnejše
freske vseh Rafaelovih stanc. Njen strop je razpredelil v razna
»polja« slikar Sodoma, a Rafael je potem slikal v dotične okvire
četverico alegorskih podob in sicer: bogoslovje, poezijo, modroslovje
in pravico; upodobljene so po štirih vzornih ženskih s simboličnimi
atributi. — Po dolenjih stenah je četvero velikanskih slik. Prva je
tako imenovana »Disputa«. Slika je opredeljena v dve, druga nad
drugo porazvrščeni skupini, kateri poveljučujeta krščansko vero. Zdolaj
na zemlji, v idealni pokrajini s klasičnim ozadjem iz rimske okolice
je zbrana mnogobrojna družba papežev, kardinalov in škofov ter raznih
cerkvenih dostojanstvenikov in učenjakov. Ta zbor je razporejen v
slikovitih skupinah okrog nizkega kamenitega žrtvenika, na katerem
stoji monštranca. V obližju oltarja sede v divnih tenjah štirje po-
glavitni cerkveni očetje: sv. Gregor, sv. Jeronim, sv. Avguštin in
sv. Ambrozij. Med ostalimi zborovalci so upodobljeni baje večinoma
znani bogoslovni učenjaki in svetniki, n. pr. sv. Dominik, sv. Fran-
čišek, sv. Tomaž akvinski, sv. Bonaventura itd.; potem so v tej družbi
portretovani nekateri Rafaelovi sodobniki: Fra Angelico da Fiesole,
Dante, Savonarola itd. V obče so vse podobe te dolnje polovice cele
slike zgolj klasične prikazni, kolikor po svojih obrazih toliko i po
svojih oblekah — vseh skupaj jih je štirideset — in ukaželjno oko
umetnikovo ima tu dovolj blažilne paše.

Gorenja skupina te slike — tako imenovana »glorija« — je pa zopet genialno sestavljeni zbor prekrasnih svetopisemskih podob starega in novega zakona. V višavi nad preje omenjenim cerkvenim zborom plava na svetlih oblakih sedeča, v sorazmerni polukrog porazvrščena dvanajsterica vzorno lepih mož, zgolj znanih tipov iz zgodovine krščanstva, katerim — da se izrazim profanski — predseduje Zveličar sam; le-ta je namreč nekoliko višje v sredini vse skupine na prestolu, katerega vznožje so valoviti oblaki, nad njimi pa se boči mičen polukrog angeljskih glav; Kristusu na desno, vsa zamaknjena vanj, sedi njega blažena mati Marija, na levo pa Janez Krstnik, kažoč z desnico skupnemu zboru Spasitelja pregrešnega človeštva. Pod vznožjem Kristusovim je Sv. Duh v podobi goloba z razprostrtimi perotmi, lijoč svetel žarek, znak razsvetljenja, navzdol na monštranco stojččo na oltarju; nad predstolom se dviga izza angeljskega kolobarja mogočna podoba Boga očeta, ki s povzdignjeno desnico blagoslavlja zbrano množico svojih spoznavalcev. Okrog božanske njegove glave, katero dičijo valoviti lasje in dolga, po prsih se razsipajoča brada, se razvijajo z zgorenje višave bujni žarki in bleščeče lučice; ob straneh so po trije Serafini v rajskih oblekah, njim v podnožju in ozadju pa se zibljejo trume predražestnih angeljcev . . .

Divna, povsem čarovita je vsa ta nebeška skupina, da človek od nje ne more odmakniti očesa; posebno lepe, da, vprav klasične pa so podobe prej omenjene dvanajsterice mož, sedečih po šest na vsaki strani Zveličarja. Prijatelj! tukaj so uvekovečeni posvečeni tipi prvakov iz stare in nove zaveze naše vere, kakor nam jih je izumil in ustvaril visoki genij božanskega Rafaela! Na levi strani gledalcu nasproti sede: Sv. Peter, Adam, Janez Evangelist, David, sv. Lavrencij in še neki drugi z oblaki na pol zakrit mož iz starega zakona; na desni plati pa so razvrščeni od skrajnjega konca do sredine: apostol Pavel, Abraham, apostol Jakob, Mojzes, sv. Štefan mučenik in še neki starozavezni junak v železnem oklepu in s šlemom na glavi. Kakor vidiš, je velegenijalni umetnik tu ubral v skladno skupino svetopisemsko osebje starega in novega zakona; izvestno je hotel s tem simbolizovati edinost in celoto obojnih dob krščanske vere . . .

Dolgo sem stal ves zamaknjen pred tem nesmrtnim umotvorom Rafaelovim, proučeval njega posamične podobe dolenje in gorenje skupine ter obeh vzajemno razmerje in končno vso njiju celoto po vsem obsegu, in ko me je paznik spomnil, da je treba oditi, mi je bilo, kakor da bi se bila zaprla pred mojim duhom vrata nebeška! —

A. Progar.

Ženitna ponudba.

Spisal Premec.

(Dalje.)

Dругi dan je Grapar zamišljeno taval po hiši. Nobeno delo mu ni hotelo prav izpod rok. Nekako nezadovoljen je bil sam s seboj; in kar se že dolgo ni bilo zgodilo — sedel je že dopoldne brez vsakega dela za pečjo. Naslonil je glavo v desnico in strmel v rdečkasti plamen, ki je švigal skozi odprtino malih vratc pri peči.

»Hm, najboljše bo tako,« je mrmral med zobmi. »Ko se je že tako daleč izpozabila, pač ni druge pomoči! . . . Naj jo zaprem, kamor hočem, naj jo pošljem, kamor hočem, taki že zvijejo in najdejo pota, da nadaljujejo spletke. In kaj vse lahko nastane iz tega! Še sramota bi prišla nad spoštovano mojo hišo, in potem naj mu jo vržem v naročje — temu gosposkemu beraču, temu pridaniču! Ha, brez stalne službe, z borimi štirimi desetaki na mesec in z dolgovi, kolikor ima las na glavi, pa si upa seči tako daleč! Moj Bog, kam smo prišli dandanašnji! In da se je moja hči izpozabila tako daleč! Prav začarati ji je moral!« . . .

Dolg je bil še današnji Graparjev monolog, a konec je bil, da je vstal in si pripravil na mizi pero in črnilo. Še je premišljal, še se ni mogel odločiti, a potem je stresel z glavo, kakor bi hotel vso krivdo odvaliti od sebe, in zapisal je s tresočo roko ta-le list:

Blagorodni gospod!

Na Vašo cenjeno ponudbo v »Slov. N.« Vam kot neznan prijatelj priporočam, da se skoro oglasite v hiši Antona Graparja v B*.

Vaš

skriti pritelj.

Popoldne je napregel voziček in se peljal na sosednjo pošto, kjer je oddal pismo.

* * *

Čez osem dni je bil Grapar že boljše volje. Oglasil se je bil pri njem mladi Kovač iz V. ter namignil, da je dobil pismo po pritelju, kateri mu naroča, da se oglasi tukaj. V kratkem sta se sporazumela. Grapar je nosil na mizo najboljše boteljke še pozno v noč, a proti jutru se je odpeljal s Kovačem v V. — Tam si je dal vse razkazati

in je bil popolnoma zadovoljen s tem, kar je videl. Vračajoč se proti domu, se je oglasil v P. pri sestri ter dejal hčeri:

»Zdaj se pa le odpravi, pojdeva domov!«

Mrzla burja je pihala po pusti planjavi, in mlake so bile pokrite z debelim ledom, ko sta se vozila proti domu.

»Včeraj se je pri meni oglasil mlad trgovec iz V. ter poprosil tvoje roke. Glej torej, kako se boš obnašala proti njemu, ko zopet pride. Videl te je že nekoč v P. pri neki veselici, kakor mi je pravil!«

Samo te besede je izpregovoril Grapar med potjo. Hči mu ni odgovorila ničesar. Dobro je vedela, da je vsaka beseda zastoj. Ali kakor popari ledena slana drobno cvetjiče v mrzli pomladni noči, tako so poparile te besede cvetje upanja v njenem srcu. Zavila se je tesneje v ogrinjalo, da ji je sililo črez obraz, in da se niso videle svetle solze, deroče ji nevzdržema iz lepih oči.

Dospevši domov, je zbežala naglo v svojo sobo ter se ondukaj zaklenila. Tedaj je pa za trdno sklenila, da se ne vda, da ostane zvesta njemu, kateremu je dala svoje srce in častno besedo svojo. Kdo jo more siliti? Ali ne zbeži lahko še izpred oltarja? Ali ni mlada, da gre, ako je treba, tudi služiti? Toda, kako naj ostane z njim v zvezi? V hišo ni smel več, a na-njo bode gotovo pazil oče, da se ne bode mogla ganiti nikamor. Tu bode morala pomagati Dragica! —

Dokler ni bila Vikičina skrivnost znana še nobenemu, je bila tudi ljubezen njena bolj hladna in bolj računajoča. Vsiljevali so se ji včasih pomisleki, ali dela prav, ko se vdaje človeku, katerega pozna še tako malo časa, o katerem ne ve ni dobrega, ni slabega iz prejšnjega življenja. Ali lep in navidezno pošten obraz ne more lagati? — Odkar je pa začutila upor očetov, odkar ni smela več občevati z njim, od tedaj je postala ta ljubezen njena globoka, požrtvovalna...

* * *

Mladi Kovač je začel zahajati večkrat h Graparju. Dasi je bila pot dolga, vendar je prihajal redno vsaki teden. Vikica mu je bila predstavljena, a čutil je takoj, da ni napravil na-njo ugodnega vtiska. Kakor prvi teden, tako je bila hladna proti njemu tudi pozneje. Le iz vljudnosti, in da ni bilo brezpotrebni besed v hiši, je posedavala v njegovi družbi, večjidel molčeč, samo na vprašanja kratko odgovarjajoč. — Kovač ni poznal njenih razmer, zato je upal od dne do dne, da gane njeno srce. Grapar pa je čakal, kdaj bode začel siliti Kovač, da se stvar dovrši . . .

Mladi Kovač je pa bil od dne do dne bolj zaljubljen. A kolikor je bil bolj zaljubljen, toliko nerodnejše se je vedel proti Vikici — da včasih ni vedel, kaj bi govoril, in posedal je molče zraven nje.

Nekega dne se je pa vendar drznil in jo vprašal, kdaj se ga vendar usmili. Tedaj mu je pa ona izjavila odločno, da nikdar.

Kovač je bil toliko moški, da ni zahteval očetovega posredovanja. Pač pa je odslej zahajal h Graparju bolj poredkoma in mislil tako polagoma izostati za vselej . . .

Med tem pa je Dragica prenašala pisma Vikičina na pošto in knjigovodjeva s pošte. Tako tedaj ni bilo nobenega upanja za Dragotina Kovača . . .

Ko je Grapar zaslutil, da ni vse v pravem redu, je postal kar hipoma neznosen. Ni je bilo iz njegovih ust več prijazne besede; vse mu je bilo na poti in nikogar ni več pogledal s prijaznim očesom.

Nekega večera pa se je dolgo mudil v Vikičini sobi. Ko jo je zapustil, je bila Vikica objokana, in ni je bilo izpregledati več dni. Grapar pa je preklinjal. Ni si mislil, da se mu postavi hči po robu, in to ga je razkačilo tako, da je skoro zbolel . . .

Ko je bila zmešnjava na vrhuncu in je bil Grapar odločen, da stori siloma konec tem neprijetnostim, je pomagal vsem iz zadrege neki dogodek.

Neko jutro, ko se je bilo komaj do dobra zdanilo, so se odprla vrata v gostilniško sobo Graparjevo, in vstopila je tuja ženska. Imeti je morala komaj dvajset let, a njen blede, upadli obraz, globoko udrte oči in bolehalo, trhlo truplo jo je delalo mnogo starejšo. Na rokah je nosila precej velik omot. Trudna in izmučena je bila videti, da je komaj prilezla do klopi, kamor je pazljivo položila omot. Nato je zahtevala, da se ji napravi kava.

Vikica je bila sama v sobi, kjer je nekaj pospravljala. Smilila se ji je ženska, in hitela je, da pripravi kavo. Toda predno odide iz sobe, se oglasi iz omota droben, hrípav otročji glasek; komaj ga je bilo slišati, tako tih, tako tožen je bil ta jok. Tujka vzame naglo dete v naročje, in izpod odeje se prikaže drobna, suhljata glavica.

»Ah, ti ubogi črviček, kako si ti bolančekan, kako si ti lačkan,« je tolaži mati, pritiskajoč osinjele ustnice na uvela ličca.

Otrok se je dalje zvijal in vpil, iztegoval ročice, a ona ga je položila na prsi, da bi ga utolažila. Toda, ti moj Bog, od česa naj bi nakrmila dete, ko sama od včeraj opoldne ni bila zaužila ničesar! A dete se je zvijalo in kričalo od gladu.

Vikica hiti in prinese kavo. Med tem ko je tujka pila, vzame ona dete v naročje in mu zre v obrazek.

Ne iz gole radovednosti, nego bolj iz sočutja vpraša tujko:

»Kam pa ste namenjeni?«

»Ne daleč,« odgovori ona, »samo do vaše vasi.«

In ne da bi jo Vikica nadalje izpraševala, ji začne sama pripovedovati:

»Doma sem tam z Dolenjskega, kjer imajo stariši moji lepo kmetijo in precejšnje posestvo. Pred nedavnim časom je bil v naši vasi v službi neki Ivan R. Začel je laziti za menoj, mi obetal, da me vzame, in tako sem — se izpozabila. Ko je videl posledice, je izginil, in komaj prošli teden sem pozvedela, da je tukaj kot knjigovodja. — Zdaj mi pa ne odide! Koliko sem morala prestati zaradi njega! Stariši so me zapodili, vse kaže s prstom za menoj, a jaz se klatim in ubijam po svetu od kraja do kraja. — Toda vse bi še prestala, samo da bi bil zvest on, ki je kriv vse te nesreče moje!« . . .

Nihče ni vedel, kaj se je po tem dogodku vršilo v srcu Vikičinem. Hodila je okoli nema, brez nad, brez življenja, neobčutna za vse, kar se je godilo okoli nje in z njo . . .

In ko se je čez dolgo zopet prikazal v hiši Dragotin, tedaj so se izpolnile njegove želje, Vikica je postala njegova nevesta. Še isti večer se je določila poroka na spomlad. —

IV.

Na večer onega dne, ko je pripeljal Dragotin mlado svojo soprogo na dom, je bila zbrana v Slugovi krčmi v V. vesela družba. Skozi napol priprta vrata male sobice, namenjene samo odličnejšim gostom, so se jedva svetili medli žarki ob stropu viseče svetilnice vzpričo gostega tobakovega dima. In vendar je iz te zakajene, nizke in zadohle sobe zvenel razposajen smeh, slišali se glasni pogovori, šale in jalovi dovtipi vse vprek, da je ta šum odmeval celo na sicer tihotno ulico.

Slugova krčma je bila nizko posloppjice in je imela v pritličju kuhinjo in samo dve sobi, eno za navadne, a drugo manjšo za odličnejše goste. Ob nedeljah so se shajali tukaj redno trški fantje, cvilila je harmonika šepavega Franceta, se razlegalo teptanje podkovanih črevljev, se svetili okrogli obrazi rdečeličnih tržank in odmevalo vpitje in hripavo prepevanje.

Včasi se je komu polomilo tudi kako rebro, premeščala morda pretrda glava ali izpahnila roka ali noga. Toda za vse to se krčmar

Sluga ni dosti zmenil. Ob takih prilikah je flegmatično zaprl vrata, da ni videl ničesar ter čakal potrpežljivo, da je nehala rabuka. Nato je začel nositi z nova liter za litrom, dokler se niso pograbili v drugo in morda isto noč še v tretje.

Toda ob delavnikih je bila mala sobica natlačena tudi z odličnejšimi gosti. Sluga je namreč točil v trgu najboljšo vino in je imel čast, da je bil prijatelj z najpremožnejšim tržanom, veletržcem Malyjem. Maly pa je vodil vse tržane na konopcu. Bogastvo ima povsod privlačno silo, tudi v trgu V., in tako so tekali za njim vsi tržani, katere je pogledal s prijaznim očesom.

Nocoj je bila tedaj taka družba pri Slugi.

»Ah, ali ste jo videli danes, gospod Maly? Ta tepec ima večjo srečo, nego pamet,« je stokal pegasti adjunkt gospod Vrešec.

»Hm, radoveden sem, ali ga kaj oteše ta bistrooka debeluška,« pristavi drobni, slokobodri trški župan Pevec.

»Ba-a-a, kaj še! Tega ne izpremeni niti ogenj; kakor je vaju, tako bo delal. Celi dan bo prečepal z naježenimi obrvmi in odurnim pogledom v svoji prodajalnici, dočim bo morala ona zraven njega plesti nogavice, šivati otročje srajčice, plesti čipke, ali pa prižigati mu dvakrajcarske smodke,« odgovori Maly, zroč samosvestno s svojimi drobnimi, živimi očmi po ostali družbi, kakor da je povedal Bog ve kaj bistrournega.

»Zvečer pa, ko se komaj zapre prodajalnica, že bode tudi ugasnila luč v njegovem stanovanju. Bože mili, to bo življenje!« doda suhi, škileči lekarnar.

»Še neslanega soka ji ne bode privoščil,« pritrди debeluhasti pekovski mojster.

»Kaj pa mislite, kako se bosta gledali s taščo? O jejmine, to, to bo šele šola!« se oglasi nekdo drugi.

»Pustimo to in pogovorimo se raje kaj važnejšega, se zasmeje mlad človek dolgega, dolgočasnega obraza. Bil je sin krčmarja »Pri luni«. »Jaz pravim, da je vsekako važen in imeniten dogodek za naš trg, da se je pomnožilo število naših gospa za eno številko in to za imenitno številko!«

»Kako to? Kako to?« jih vpraša hkrati več.

Oni se nagne imenitno na stolu nazaj, povleče za redke, še precej dolge brčice, pa pravi:

»Kako to? Hm, gospa Vikica, tako ji je menda ime —«

»Glej ga, že ime njeno ve,« zavpije Maly. »Ta vražji človek, ah, ta vam je pravi!«

Onemu je vidno ugajala Malyjeva opazka, zato nadaljuje:

»No, gospa Vikica je lepa! Vrhu tega je ona v našem trgu nova, in vsaka novost našim tržanom izredno ugaja. Zato tudi nikakor ne dvomim, da postane ta gospa Vikica takoj solnce med trškimi damami, ako jo bode le Dragotin vodil v družbe!«

»Hm, to je, to je! Toda prav tega jaz ne verjamem! Čepela bo doma, čepela, to je moje prepričanje,« se oglasi zopet lekarnar.

»Dobro, dobro, naj čepi,« nadaljuje krčmarjev sin. »Toda pri vsem tem ne bo pozabljena. Ah, radoveden sem, kdo od trških gospodov bo prvi poskušal vzeti to trdnjavo!«

»Ah, ah, ba-a-a, ali bo pa tudi vredno, da se ta trdnjava naskoči?« zeva Maly.

V sobo pridrsa krčmar Sluga.

»Aha, že vem, o kom se menite! Ta Dragotin Kovač, hm, ta pač ni najbistroumnejši človek na svetu. Povem vam, odkar je gospodar, ni bil niti enkrat v moji krčmi. In v drugo tudi ne hodi! Kadar pa se vozi po svojih kupčijah, tedaj stisne pod pazduho kos kruha, vtakne v žep merico brinovca ali slivovca, pa prehodi ob tem polovico sveta! Ah, meni se zares smili njegova gospa, ki je tako zala!«

Vsi se zasmejejo. Maly pa mu položi desnico na ramo, rekoč:

»Nič naj vam ne bode žal po Dragotinu! Pa ga popijemo mi toliko več. Še en liter, pa še ne gremo!«

»Ah, pa izpraznimo kozarec na zdravje gospe Dragotinove,« vpije nekdo izmed družbe.

Krčmarju se zadovoljno raztegnejo usta, naglo prinese novi liter in natoči. Lekarnar pa začne z jokajočim glasom:

»Kol'kor kapljic, tol'ko let,
Bog ji daj na svet' živet'!

Vsa družba poprime za njim, izpraznijo se kozarci, a Sluga je moral vnovič prinesiti.

Ko je bil šum največji in je tudi krčmar sedel kakor prilepljen in kimal, se izmuzne Maly iz sobe, prehodi vežo ter izgine v kuhinji, kjer je za mizo slonela, napol dremaje, Slugova rejenka, brdka Milica.

V spalni, moderno opravljeni sobi pa je tedaj na mehkem, z rumeno svilo prevlečenem naslanjaču, napol sede, napol leže, ždela mlada Malyjeva soproga.

Bila je šibka, srednje velike rasti, drobnega, podolgovatega obraza in velikih plavih in sanjavih oči, iz katerih je odsevala nenavadna dobrodušnost.

Vsaki trenotek je vzdignila glavo, prisluškujoč, ali skoro ne zasliši na stopnicah dobro ji znanih stopinj.

Toda ura je potekla za uro, njega pa le ni hotelo biti. Z vsakim trenotkom je legala neprozornejša megla srčne žalosti na njeno lice, in skozi dolge, svilene trepalnice lepih oči so ji silile pekoče solze.

Po polnoči je že bilo, in slišala je zadnje glasove po trških ulicah, a njenega soproga le ni hotelo biti.

Ni mogla ostati več na miru. Stopivši k oknu, je odmaknila zastor, odprla okno, in sveži vzduh tople pomladne noči je silil v sobo. S pokošanih travnikov je duhtelo seno, in iz grmovja na bližnjem vrtu se je oglašal slavec.

Malyjevka se je naslonila na okno ter željno pila te glasove, ki so ji silili s tako nepoznano močjo do srca.

Ura je potekala za uro, a ona se je zdramila šele tedaj, ko so se proti jutru začeli koraki na stopnicah. Naglo se je umaknila.

V sobo pa je stopil Maly ter se začel šumno razgovarjati. Prej je pa še potegnil iz omare steklenico konjaka, naglo zvrnil par čašic v razsušeno grlo, glasno tlesknil z jezikom, zakašljajal ter legel.

In skoro je spal tako sladko, kakor spi otrok v zibelci. —

Gospej Vikici se pa nocojšnjo noč gotovo ni sanjalo, da se je sinoči že napivalo na njeno zdravje v krčmi pri Slugi, in da je bila predmet živahne konverzacije.

V.

Dragotin Kovač vendar ni bil toliko napačen človek, kakor so ga bili obsodili sinoči v Slugovi krčmi. Da se je izogibal družbe, je bila kriva največ njegova vzgoja. Dokler je gospodaril stari Kovač, je morala veljati v vsem njegova volja. Dal je sina nekoliko let v realko, a kmalu ga je vtaknil v prodajalnico, kjer je moral odslej tičati po cele dneve. Zvečer je pa stari takoj pozaklenil vsa vrata, in živa duša ni mogla ni ven, ni noter. S početka je Dragotin to robstvo le težko prenašal, a njegova nepresamosvestna čud se je kmalu vdala, in po nekaj letih se ni brigal več za tovariše. Ker je bil edinec, je vedel, da bo nekdanje vse njegovo, in tedaj je bila varčnost le njemu v korist; in res je postal v kratkem tako skop, da ga je bil stari vesel.

Ko je pa stari legel k večnemu počitku, je ostal Dragotin tak, kakršen je bil pod vplivom očetovim. Imetje se mu je množilo od dne do dne, a z njim tudi zavest, da ne potrebuje od nikogar ničesar; tako tudi ni zahajal nikamor. In to so mu tovariši izza mladih nog šteli tako za zlo, da so ga pikali pri vsaki priliki.

Toliko bolj je pa bila sina vesela mati, katera se je bila tudi skopuštva navzela od moža. Opravljala je vse sama po hiši, niti dekle ni imela, samo zato, da ni bilo treba trošiti za njo. Včasih je trpela toliko, kakor nobena dekla, in privoščila si je komaj najpotrebnejše. Kadar je hodila po trgu, je kazalo vse za njo, tako revno je bila oblečena. S sinom sta se razumela najbolje. Večkrat mu je dejala:

»Kadar se boš ženil, se ne ženi v domačem kraju. Le poglej jih, kako se nosijo! Kočarjeva hči, pa vsako nedeljo novo krilo. Še za sol ni, pa svilena ruta na glavi! In te gosposke goske! Kolikor zaslužiš v treh mesecih, še za klobuke ne bi zadostovalo. Ti moraš paziti, da ti donese nevesta vsaj toliko, da se bo od obresti sama hranila, oblačila, in da še kaj ostane od njih . . .«

Dragotin je materi pritrjeval; bil je popolnoma njenih misli. Ker pa ni imel nikjer nobenega znanja, se mu je zdelo najboljše, da si najde nevesto po — časopisih. In posrečilo se mu je res, da jo je dobil.

To seveda ni bilo po godu trškim gospem materam, razpolagajočim z odraslimi hčerami. Sklenile so, da bodo popolnoma prezirale njega in soprogo, ako bi se drznil, da bi jo dovedel v njih družbo . . .

Nocoj je gospa Vikica prespala prvo noč v novem svojem domovanju.

Po zajutreku ji reče soprog:

»Dopoldne boš imela zadosti opravila po hiši; pomagaj materi, saj tako ne more zmagovati vsega sama. Popoldne pa prideš nekoliko v prodajalnico, tam je mnogo opravila.«

Vikica ga je neverno poslušala in drznila si je pripomniti:

»Mislila sem, da me danes predstaviš odličnejšim družinam v trgu.«
Dragotin jo osupel pogleda, rekoč:

»Ah, draga moja, jaz sem vedno doma. Toliko imam skrbi in dela, da mi ne preostaje prav nobenega časa, da bi koga obiskaval.«

»O jejmine, še tega bi bilo treba,« pristavi urno tašča. »Tudi za-te bo najboljše, da bodeš ostajala doma. Ti poseti ne prinašajo nič dobrega, pač pa včasih razpor in nemir v zakonsko življenje.«

Vikici je šinila vsa kri v lica. Izprevidela je takoj situacijo, in v duhu se ji je prikazala dolga vrsta dolgočasnih dni. Nemilo so jo dirnile besede taščine. Moj Bog, prvi dan, pa že tako govorjenje!

Toda tudi tašči se je Vikica zamerila s svojim govorom, in od tega časa je smatrala snaho samo za lahkoživega, porednega otroka, katerega je treba resno strahovati . . .

Tako je nastala med njima že prvi dan neka sicer še nevidna stena, neka mržnja, katera pa je postajala pozneje bolj in bolj vidna, bolj in bolj občutna . . .

Dragotin se je ozrl v Vikico, ko je bila umolknila, in čutil je, da je zašel predaleč; da bi vsaj nekoliko ublažil prvi vtisk, je dejal:

»No, včasih že pojdeva kam, toda samo zaradi tebe, draga moja, samo zaradi tebe! Toda danes ne utegnem, veruj mi! Morda v nedeljo popoldne!« . . .

Tako je potekal prvi teden gospej Vikici v vedno enakih opravilih. Dopoldne se je sukala po kuhinji in pospravljala po sobah. Pri teh opravilih pa ji je bila tašča vedno za petami; vedno je pazila, kako se poprijemlje Vikica tega ali onega dela, in čestokrat je mrmrala med zobmi opazke, da niso dandanašnje mladenke za nobeno rabo. Koliko bi bila dala Vikica, da je smela biti samo en trenotek sama! — Popoldne pa je morala prečepati v prodajalnici poleg svojega moža ali pa tudi sama, ko se je ta čestokrat odpravil, da obišče filijalko v bližnji vasi; tam je imel nastavljeno neko žensko, ki mu je vodila kupčijo.

Tako življenje pač ni bilo preprijetno, ali Vikica bi bila vse z veseljem prebila, samo da bi bil mož nekoliko drugačen; toda ta se je bore malo za-njo brigal, ampak hladen, da celo mrzel je bil do nje, a po glavi mu je vrvela kupčija, sama kupčija . . .

Prišla je nedelja. Gospa Vikica je stopala z Dragotinom proti cerkvi. Sicer Dragotin niti v cerkev ni zahajal, toda danes je moral spremiti soprogo, da ji pokaže družinsko klop. — Ljudje so pred cerkvijo prodajali zijala. Tu je stala gruča kmetiških mladeničev, tam kopica rokodelcev, zopet drugje družbica nagizdanih trških »gigrlov«, kateri so merili z očmi od pet do glave vsako mimo idočo mladenko, bodisi gosposko, bodisi kmetiško.

Ko je stopala Vikica skozi mnogovrstne te »špalirje«, je povabila oči; kajti čutila je, da je zašla zdaj pod kritiški nož tržanov vseh slojev. Celo Dragotinu je prihajalo nekako tesno okoli srca, in bil je v vidni zadregi, ko se je hkratu obrnilo toliko opazujočih oči na njiju. Prav oddahnil se je, ko je stopil v žagrad, odkoder je pokazal soprogi klop; sam pa se je stisnil v kot za vrata.

Vikica je pokleknila v klop, odprla knjigo ter se uglobila v molitev. — Ko je čez nekoliko časa povzdignila glavo, je videla, da jo opazuje dvoje modrih, sanjavih očes iz nasprotne klopi.

Tam je sedela gospa Malyjeva . . .

Po končanem opravilu Dragotin svojim očem ni verjel, ko je videl, da prihaja njegova soproga iz cerkve skupno z gospo Malyjevo; odšel je bil nekoliko prej iz cerkve ter je počakal zunaj.

Še bolj pa se je začudil, ko ga ogovori Malyjevka:

»Gospod Kovač, gotovo nam napravite to uslugo, da nas obiščete popoldne s svojo gospo. Vedite, da sva stari prijateljici, še iz samostanske šole. In koliko si imava dopovedati!«

»Ah, gospa,« je odgovoril presenečen, »jaz nikakor ne utegnem; imam neko nujno pot. Pač pa lahko pojde ona; toliko lažje se kaj pomenita!«

»Bodisi, toda gotovo!« . . .

(Dalje prihodnjič.)

Gledališka pisma.

Piše dr. Fr. Zbašnik.

I.

Dobrohotnost urednikova, katero nam je zahvaliti, da se izselijo gledališke kritike iz dosedaj jim odmerjenih, nekoliko tesnih in omejenih prostorov Zvonovega listka ter se vrste med leposlovno, torej imenitnejše gradivo Zvonovo — nas je spravila v nemalo zadrego; kajti zavedamo se popolnoma dolžnosti, ki nastanejo iz tega za nas.

Dosedaj smo se, kadar smo si bili v svesti nedostatnosti svojih kritik, često tolažili s tem, da se spisom v listku itak ne pripisuje posebna važnost, in v tešilo nam je bilo to, da smo se včasih ozrli nazaj na one kritike, ki so jih pisali drugi, in ki se tudi niso kdo ve kako odlikovale od naših.

Poslej te tolažbe ne bomo imeli več. Zdaj se po vsej pravici lahko zahteva od nas, da je to, kar pišemo, tehtovito, temeljito; zastopati nam bo odločno in javno svoja načela, ki jih imamo glede umetnosti sploh in glede dramatike posebej; gledati nam bo, da to, kar podamo čitatelju, ni bar ali pleva, temveč jedro. V to svrho pa bo treba mnogo razmišljevanja in preudarjanja in kolikor toliko tudi — ne sramujemo se izreči prave besede — študij.

Malokomu je znano, kako težavno je pisati pri nas kritike v obče, posebej pa še gledališke kritike.

Pred vsem je jezik, ki stavi včasih še ovire.

Dobro se še spominjam, kako sem svoje dni zameril Stritarju, ki je pri neki priliki omenil, da nam jezik še ni dovolj razvit; moj narodni ponos se je protivil takemu priznanju.

Sedaj imam druge izkušnje.

Človek tuhta, preudarja in grize pero, da bi dobil pravi izraz za svoje občutke in misli, a naposled pride do prepričanja, da ne more točno izraziti tega, kar čuti, prav živo čuti, in da mora ostati torej nepovedano mnogokaj, kar mu je pri srcu.

Morda se bo zdela komu smešna ta izpoved, a mi se je ne sramujemo, niti se ne bojimo, da bi trpela vzpričo nje naša narodna čast. Koliko časa pa pišemo pri nas kritike? Kje smo bili še mi, ko so imeli Nemci že svojega Lessinga! In kar nič se ne da dvomiti, da Lessing sam še marsičesa ni mogel povedati, kar se zdaj v nemščini da prav lepo izraziti, a vendar Viljem Scherer v »Poetiki« priznava, da nemška leposlovna kritika glede finega niansovanja še daleč zaostaja za francosko.¹⁾

Poleg gibčnosti in prožnosti, po kateri se odlikuje naš jezik, se nam pa kar nič ni treba bati, da se ne bi polagoma tudi naša kritika povzpela do prilične popolnosti.

Ko pa smo se dotaknili na tem mestu nedostatnosti, ki se v nekem oziru še zdaj razodeva v našem jeziku, se s tem nismo hoteli izgovarjati ter si olajšati prihodnje svoje naloge, nego hoteli smo izpovedati, da se tudi mi ne zadovoljujemo z dosedanjim razvitkom našega jezika, temveč da se resno potrudimo, da ga po svoji moči spopolnimo in obogatimo v estetiško-kritički stroki.

Kdor ne bi mogel umeti teh naših pomislekov in bojazni, njemu ne moremo pripomniti drugega, nego, da čim manj kdo misli in čuti, tem manj pride v take zadrege, kakršne so nam bile tu v mislih . . .

Veliko težavo pa prizadeva kritiku slovenskega gledališča tudi to, da mu je često nedostopen tekst tistega dramatičnega proizvoda, ki mu ga je kritikovati.

Ko se je imel uprizoriti lansko leto na našem odru Sudermannov »Dom«, smo zaman povpraševali po vseh ljubljanskih knjigarnicah po tem delu. Kako je potem pričakovati, da bi se dobilo kako drugo manj imenitno delo, negoli je Sudermannov »Dom«? In kako naj si

¹⁾ »Wer sich viel mit literarischen Dingen beschäftigt, wird einen eigenen Wortschatz für dies specielle Gebiet sich aneignen, wie z. B. bei den Franzosen Ste. Beuve mit so viel Feinheit that: zu solcher Reichhaltigkeit ist die Sprache der deutschen Kritik überhaupt nicht gelangt . . .« Na mestu rečenem na str. 8.

preskrbimo celo domača izvirna dela, ki niti tiskana niso, ki se nahajajo samo v rokopisu?

Da se moré vsako delo, preden se izreče o njem sodba, do dobrega proučiti, je jasno. To pa se pri nas drugače skoro ne more zgoditi, nego da se delo že preje prečita; kajti prvič se pri nas malokatera igra ponavlja tolikokrat, da bi se mogel človek že v gledališču do dobrega seznaniti z njo; drugič pa nekateri naši igralci govore tako nerazumno, da se tudi poleg najbolj pazljivega in narpornega poslušanja prav lahko kaj presliši.

Zategadelj smo se odločili, da se obrnemo s prošnjo do intencancije slovenskega gledališča, da nam gre na roko ter nam dovoli, kadar bo treba, pregledati dotične rokopise . . .

Še v nekem oziru je pri nas morda težje pisati kritike, nego drugje. Pač imajo v teoriji prav tisti, ki zahtevajo, da bodi kritika brezobzirna, da se ne straši nikdar tudi najostrejše sodbe; sama na sebi je ta zahteva gotovo upravičena — in vendar mislimo, da se pri nas ne more kritika postaviti na tako absolutno stališče.

Oni časi so, hvala Bogu, res že za nami, ko se je pri nas vse, kar koli se je spisalo ali igralo, brez izjeme in ugovora hvalilo na vse pretege ter povzdigovalo v deveta nebesa; kritično merilo se je brez dvombe tudi pri nas že utrdilo, in zategadelj zagotavljamo tudi mi, da se nikdar vzpričo krive sentimentalnosti tako daleč ne izpozabimo, da bi kdaj resnico zamočali. Pač pa se mora po našem mnenju pri nas kritika še vedno izogibati one rezkosti, brez katere si mnogi kritike niti misliti ne morejo, in ki je res tako značilna, da se zdi človeku, kakor bi kritik, ki ne piše rezko in ostro, ne imel potrebne samozavesti in torej tudi ne zmožnosti za svoj posel — s kratka: mi s Stritarjem vred nismo pristaši tistega Lessingovega kritičnega ali boljše: hiperkritičnega načela, ki se je v nekem slučaju poudarjalo tudi pri nas: »Abschreckend und positiv gegen den Stümper, höhnisch gegen den Prahler und so bitter als möglich gegen den Cabalenmacher«.

Zlasti bi bila Lessingovska rezkost neumestna glede naših izvernih dramatičnih del; le-teh se producira tako ubogo malo, da jih treba presojati z dobrohotnostjo do one skrajnosti, ki se še da spraviti v skladje z resnico, katera se seveda nikdar ne sme zatajiti, in v skladje z onimi načeli, katera spoznavamo za prava, katerim se torej tudi nikdar ne izneverjmo . . .

Toda ne zadostuje, da kritik loči to, kar je dobro, od slabega; kritik bodi ob enem — učitelj.

Kdo ne ve, koliko vrednosti je pisatelju, zlasti začetniku, dobrohotna kritika, ki se ne zadovoljuje s tem, da graja, ampak pisatelja tudi navaja in ga poučuje? Nekateri naši mlajši pisatelji se res odlikujejo po toliki samosvestnosti, da jih po praviči zavidamo za-njo; toda brez dvombe imamo nekoliko tudi takih, ki se svoje vrednosti in veljave ne zavedajo tako odločno, ki sami o sebi dvomijo — in morda baš oni niso najslabši! . . .

Tu nas vabi prilika, da bi napisali kar celo razpravo, kaka bodi po naših nazorih kritika; toda zašli bi predaleč, ako bi si jo hoteli privoščiti. Le toliko naj omenimo, da se popolnoma strinjamo z zahtevami, ki so se pred nedavnim časom stavile po nekaterih naših časopisih glede kritike. Poleg drugih tam navedenih postulatov, ki se razumejo sami ob sebi, se nam zdi v naših sedanjih razmerah zlasti imeniten tudi tisti postulat, da se kritika ne oziraj vedno na prejšnja dela pisateljeva, in naj se pisatelju ne oponaša pri vsakem novem delu vedno zopet to, kar je morda kdaj zagrešil. Ako komu kak proizvod ni ugajal iz katerih koli obzirov, čemu bi se ga spominjal pri vseh drugih delih istega pisatelja vedno in vedno?

»Popolna prostost bodi dana vsakemu pisatelju v tem, kaj in kako naj piše, in vsakdo plavaj v tisti struji, ki najbolj odgovarja njegovemu mišljenju in čuvstvanju« . . . To stališče, ki se je nekoliokrat poudarjalo v novejšem času, je zares edino pravo; po volji nam le to ni, da baš oni, ki se na eni strani razgrevajo za to načelo, le-to sami preradi zataje, ter se — seveda le pod kakim izmišljenim imenom — zaletavajo v vsakoga, ki ne trobi povsem v njih rog.

Te napake se bomo izkušali mi vsekakor izogniti, in nadejamo se, da se nam posreči to tem bolj, ker nimamo za nikogar delati — reklame, niti za-se, niti za koga družega.

Naj spravi torej intendancija našega gledališča v nastopajoči sezoni na oder proizvode katere koli struje, mi bomo sprejemali vse z isto dobrohotnostjo, z isto objektivnostjo. Zmrdavali se ne bomo, če se nam poda kak umotvor, ki je ustvarjen v duhu starih klasičkov, ker nas prešinja prepričanje, da to, kar je veljalo stoletja za pravo in dobro, vendar ne more biti povsem slabo, in ker se nikakor ne moremo sprijazniti z mislijo, da bi bilo usojeno baš našemu veku, oziroma posameznim glavam našega veka, da prižgo luč edino prave prosvete ter doočijo pravila, ki so jih izgrešili vsi estetiški veleumniki prešlih vekov od Homerja in Aristotela počenši pa do našega Prešerna; zgražali pa se tudi ne bomo o proizvodih katere koli novejše slovstvene struje, ker se nam ne zdi nič smešnejše, nego gledati pre-

zirljivo na to, kar je novo, samo radi tega, ker je novo, in ker smo uverjeni, da človeštvo vedno v vsakem oziru napreduje, in da je torej tudi v novih strujah gotovo mnogo dobrega, kar pride gotovo do priznane veljave, kadar se razbistrijo pojmovi — dokler se ne prikaže še kaj novejšega ter se ne pomaknemo zopet za stopinjo naprej; saj vse na svetu je vedno v prehodni dobi! . . .

Naj iz teh naših besed nihče ne sklepa, da so naši nazori ohlapni, ali celo, da jih mislimo obračati po vetru! Ne, o tem, kaj je lepo in umetno, imamo trdne, jasne pojme, od katerih se nikakor ne odmaknemo, in v gorenjih vrsticah smo hoteli samo pokazati, da stališče, katero zavzemljemo, ni niti nizkotno, niti pretesno . . .

Naposled izrekamo le še iskreno željo: naj bi nam prinesla prihodnja gledališka doba mnogo lepega in dobrega, mnogo takega, da bomo z veseljem pisali — gledališka pisma!

LISTEK.

Kopitarjeva slavnost na Dunaju in v Ljubljani. Za prenos Kopitarjevih smrtnih ostankov z Dunaja v Ljubljano se delajo večje priprave. S prenosom se združi posebna slavnost na Dunaju in tukaj. Na Dunaju pripravlja slavnost poseben odsek, kateremu je na čelu dvorni svetnik Šuklje; namestnik mu je prof. dr. Murko; tajnika sta dr. Mantuani in dr. V. Kušar; blagajnika msgr. Jančar in prof. dr. Primožič, odborniki pa: Pukl, dr. Pajk, dr. Simonič, M. Hubad in I. Vadnal. Priprave za tukajšnjo slavnost ravna poseben odsek, sestavljen iz zastopnikov odborov »Slov. Matice« in »Pisateljskega podpornega društva«, kakor smo to v svojem času že naznanili. Dunajska slavnost se bo vršila v nedeljo dne 10., ljubljanska pa v torek dne 12. oktobra t. l. Na dunajskem programu je: blagoslovljenje, govor in petje na pokopališču; izprevod ob zvonjenju po raznih farah prestolnice, govor in petje na južnem kolodvoru, pisateljski srbsko-slovenski sestanek na predvečer. Na ljubljanskem programu je pa: izprevod od železnice na pokopališče, petje na postaji in na pokopališču, govor na pokopališču. Natančnejši program priobčijo dnevnik.

Prenos Vukovih posmrtnih ostankov z Dunaja v Belgradu. Uredništvo je prejelo naslednje obvestilo od srbske kraljevske akademije v Belgradu:

»Da bi se posvedočilo istinito priznanje sjajnim zaslugama oca nove srpske književnosti Vuka Štef. Karacića previsokim ukazom od 2. (14.) maja o. g., narejeno je, da se posmrtni ostanci njegovi prenesu u otacbinu.

Srpska kraljevska akademija, kojoj je istim previsokim ukazom povereno, da onaj prenos izvrši, ima čast izvestiti uredništvo »Ljubljanskog Zvona«, da će iznošenje praha Vukova iz groblja Svetoga Marka u Beču biti 28. septembra (10. oktobra) ove godine u 2 časa, posle podne, a sahrana u Beogradu, kod saborne crkve, 30. septembra (12. oktobra) u 11 časova pre podne.

Beograd, 6. (18.) septembra 1897.

Drugo berilo in slovnica za obče ljudske šole. Sestavila M. Josin in E. Gangl, učitelja v Ljubljani. — V Ljubljani. Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1897. — Cena vezani knjigi 80 h. Str. 224. — (Konec.)

Seveda poleg teh nazorov pisatelji in pesniki kakor Slomšek, Praprotnik, Tomšič i. dr. izgube vso vrednost, in le malokateri njih spis bi se dal brez korenitih formalnih poprav porabiti za čitanke. Pred to posledico leposlovne smeri se bodeta menda gg. Josin in Gangl še najbolj zgražala, toda popolnoma logična je. Vsa čast in hvala omenjenim možem kot narodnim buditeljem, kremenitim značajem itd.; tudi njih spisi so bili ob času naše narodne bede in slovstvene suše velikega pomena; a vse to nas ne sme in ne more zapeljati, da bi jim priznavali absolutno leposlovno vrednost; storili so njih spisi in pesmi ob svojem času svojo dolžnost, a za to tudi želi primerno priznanje — dandanes so samo historičnega pomena. —

Ne bi bilo treba poudarjati, a vendar to storimo zaradi možne nesporazumnosti, da pedagoške in moralne obzire v vseh učilih in spisih, ki so namenjeni mladini, pripoznavamo kot »conditio sine qua non«, a takisto brezpogojno treba upoštevati leposlovno stališče; vsako stališče samo za se bi bilo enostransko; »omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci«, bi lahko tudi mi rekli, razumevajoč pod »utile« moralnost, a pod »dulce« to, kar je estetiški lepo.

»Absolutno estetiško merilo!«, mi porečeta gg. Josin in Gangl; »lažje rečeno nego storjeno! Kdor pozna naše leposlovno uboštvo, ta ve, v kakšnih zadregah je slovenski čitankar, iščoč »absolutno lepih« primerov za svoja berila. Če z obojnim merilom, moralnim in estetiškim, iztikaš po našem skromnem slovstvu, ti ne ostane veliko pod prsti . . .

Temu sicer tehtnemu pomisleku imam dvoje odgovoriti: Prvič ne bi bilo nič škodilo, ako bi se bilo berilo, ki sedaj obsega 164 str., skrčilo za polovico. Neumann je poleg drugih zdravih in pravih načel dobre čitanke postavil tudi to-le načelo, kateremu brezpogojno pritrjujemo: »Čitanka obsegaj samo toliko berila, da v teku leta lahko predelaš vse koščke.« Torej čitanka ne ponujaj več gradiva, nego ga je možno prečitati, ne da bi moral učitelj šele izbirati primerne sestavke; čitanka obsegaj zgolj vzorne — recimo naravnost: klasične — sestavke, a te treba vse prečitati v teku šolske dobe, kateri je namenjena čitanka.

Drugič pa mislim, da je naloga slovenskega čitankarja dandanes vendar veliko lažja in hvaležnejša, nego je bila Janežičeva in pa tudi še Šketova pred kakimi petnajstimi leti; izza l. 1880. smo tudi v leposlovju čudovito napredovali. Gg. izdajateljema se je bilo treba le še malo bolj

zatekati k našim klasikom, in prepričan sem, da bi bila dobila iz njih, zlasti iz Stritarja, Levstika, Erjavca, Gregorčiča, mnogo zgolj klasičnega berila, ustrežajočega vsem pedagoškim ozirom. In če bi bilo še kaj primanjkovalo, so jima bili še vedno na razpolaganje naši kaj lepo se razvijajoči zabavni listi, leposlovne zbirke (n. pr. »Pomladni glasi«) itd. — Ob enem pa bi bila gg. izdajatelja s klasičnimi sestavki stregla drugemu tudi jako važnemu smotru jezikovnega pouka: neprisiljenemu, nezavednemu v vajanju v domače klasično slovstvo. Večino sestavkov, ki smo jih mi v mladih letih v šolskih berilih čitali ter se jih tudi na pamet učili, smo pozneje spoznali kot malovredna skrupcula, dobra dovolj za šolo in za to, da se pozabijo, in žal nam je bilo truda in veselja, ki smo ga nekdanj z njimi imeli; kolik dobiček pa bi bil, ko bi nekdanji učenec v poznejših letih spoznal, da berila in pesmi, ki se jih je učil, so dela naših najboljših pisateljev in pesnikov, katere čisla ves slovenski svet, in hvalil bi šolo, ki mu je igraje pribavila, ne da bi se bil tega zavedal, naših klasikov . . .

Ker so v vseh zgoraj omenjenih oddelkih (»Zabavi in pouku« — »Cerkev, šola in dom«) pomešani vse vprek poučni in zabavni sestavki v vezani in nevezani besedi, je bilo neizogibno, da je marsikako berilo zašlo v to ali ono skupino samo iz vnanjih vzrokov, zaradi naslova ali česa takega, n. pr. basen »Jež in lisica« med »Letne čase« — najbrž radi prvega stavka: »Bila je huda zima« — basen »Konj in osel« pa med naravo; pravljice o Zlatorogu, o začetku blejskega jezera, o povodnem možu in o ženi na Poljanah pa so vrščene na prvo mesto »zgodovinskega« oddelka. Lahko se reče, da pri polovici beril ni najti tehtnega vzroka, vzpričo katerega bi sodilo dotično berilo samo v to in v nobeno drugo skupino. Ker pa pogrešaš logične neizogibnosti za to ali ono razvrstitev, se ti nehotе vrine misel, da je bilo vse tisto razvrščevanje — nepotreben poskus —

Glede jezikovne oblike ni veliko pripominjati; gg. izdajatelja sta se potrudila, da bi ustrezala knjiga tudi na to stran današnjim zahtevam. Pohvaliti ju treba tudi, da sta se glede pravopisa ravnala — kakor pravita sama v predgovoru — »po načelih Wolf-Pleteršnikovega slovarja«; da bi se le bila še bolj dosledno! Kajti našel sem nemalo primerov, v katerih se njiju pisava ne ujema s Pleteršnikovo. Naglasnih znamenj — katerih si nekateri književniki pri nas tako radi, a tako po nepotrebnem privoščijo, sebi in stavcem v muko — Josin in Gangl nista preveč špogala. In to je prav. Od učitelja se sme zahtevati, da naglašaj pravilno tudi brez tistih itak dvomnih pripomočkov, zlasti v pesmih, kjer že ritem dovolj jasno določuje naglaševanje; otroci pa s tistimi mušicami in strešicami pač ne vedo kaj početi, le begajo jih. Jaz bi bil namesto gg. izdajateljev celo v oblikah kakor »srcé«, »srcá« i. dr. naglaske opustil.

V podrobnejši razgovor o »slovnici« (str. 165—216) se ne spustimo. Teoretiško-slovniski pouk se meni nikakor ne vidi najvažnejši del jezikovnega pouka, kakor mislijo še premnogi učitelji, in ker vrhu tega pri slovniskem pouku ne zavzema prvega mesta knjiga, ampak učitelj in živa njegova beseda, zato sodimo že po površnem pregledu, da je tudi ta slovnica toliko večje in spretno sestavljena, da bo dobro rabila. Z zgledi, s katerimi

treba pričeti vsako slovniško pravilo, in z nalogami, s katerimi ga treba utrditi, je Josinova-Ganglova slovnica bogato opremljena. — S slovniškimi definicijami pa gospod, kateremu se je poverila očna »drugega berila in slovnice«, baje ni zadovoljen. Ta gospod naj pomisli, kolika težava je s slovniškimi definicijami, kako malo eksaktna je ta veda, dasi je že silno stara, in kako so si celo glede navidezno primitivnih pojmov (n. pr.: so-li možni stavki brez osebka, ali ne? i. dr.) najglasovitejši slovničarji (Miklošič, H. Paul, Fr. Kern) navzkriž . . .

Vnanja oblika — last, not leat pri šolski knjigi — je prav čedna, in tisk je v vseh oblikah razločen in očem nekvaren, saj pa poudarjata tudi gg. založnika, da so se za to knjigo uporabile povsem nove, nalašč v to svrhu lite črke. Tudi cena — vezani knjigi 80 l — je jako umerjena. —

Upoštevajoč vse momente, lahko rečemo, da Josinovo-Ganglovo berilo v obče nadkriljuje svoje tekmece, in dokler ne izide kako boljše, je s prepričanjem priporočamo prav toplo šolskim vodstvom, toda z nadejo, da se bodeta ozirala gg. izdajatelja pri prihodnji novi izdaji na tukaj izrečene želje.

Salonske knjižnice I. zvezek je torej naposled izšel ter nam prinesel poleg obširnega predgovora izdajateljevega in pisateljevega kopo (8) Govekarjevih novel in črtic pod skupnim zaglavjem: »O te ženske!« Ne namerjamo na tem mestu podrobno oceniti posamičnih povesti, katere gospod pisatelj sam v predgovoru imenuje »skromne prvence«; le toliko naj omenimo, da tudi ti prvenci že razodevajo i vrline i hibe Govekarjevega pripovedovanja. Pri njih čitanju smo se vnovič uverili, da največja prednost Govekarjevega peresa je opisovanje¹⁾; z malimi, a značilnimi potezami si umeje ustvariti vnanji okvir, v katerega potem riše takisto krepko in naglo svoje tenje in tipe, a zopet zlasti od vnanje strani, tako, kakor se kažejo vnanjemu svetu, našim očem v svojem kretanju in občevanju — tudi v dialogu je Govekar mojster — dočim notranjščino svojih junakov, njih čuvstvanje, ki je vendar vzrok in ob enem tolmač njih dejanja, skoro popolnoma prezira; menda se celo vedoma ogiblje psihološkega razglabljanja in pomikanja v duše delujočih oseb, češ, da on hoče le čisto objektivno slikati resnico, a iz vestnega, objektivnega in ob enem umetniško lepega opisovanja oseb in dogodkov si čitatelj sam lahko osnuje in sestavi duševni položaj in značaj portretovanih oseb. Baš s to posebnostjo nas Govekar najbolj spominja Zole, pri katerem tudi zaman iščeš psiholoških refleksij, in Zolovi dušni efekti so le indirektni, to se pravi, čitatelj si jih iz portretovanih oseb in registrovanih dogodkov sam v sebi ustvari, ali pa tudi — ne ustvari; pisatelj mu jih kar nič ne vsiljuje. —

Nočemo g. Govekarju očitati, da je baš psihološko razmotrovanje, ki ga on zanemarja, najvišja stopinja pisateljske umetnosti, in da stoprav iz duševnega življenja je možno tolmačiti mnoga človeška dejanja, ki so sicer samo ob sebi nerazumevna; morda to g. Govekarju kakor Zoli ni dano, in G. lahko poudarja, da sta pač oba načina, direktni in indirektni, upravičena, in dočim drugi, zlasti ruski pisatelji in med našimi Karol Dolenc tolmačijo iz notranjosti delujočih oseb njih sokobe, besede in dejanja, prodira on narobe iz realnosti do duševnosti. Bodisi! Toda nekaj moramo prirekati

¹⁾ Celó v »negodnem prvencu«, kakor imenuje G. sam prvo povest »Primo loco«, se lepo čita realistični opis seje krajnega šolskega sveta.

g. Govekarju: obseg duševnih občutkov, ki nam jih vzbuja njegovo realistično opisovanje, je primeroma jako majhen. Pač je mojster v tem, da čitatelju vzigrava z navidezno skromnimi sredstvi — z malimi krepkimi črtami, smo rekli zgoraj — domišljivost, pač dramatično indirektno, dasi morda preišljeno, neko vrsto afektov, a vedno le isto vrsto. Doslej ta nedostatek ni bil občuten, ker je bil ves Govekar nam Slovincem toliko nov in zanimiv, da nismo niti utegnili paziti na to. A bojimo se, ako se pisatelj v prihodnje ne poglobi, sam napredujoč v analizovanju duševnih činiteljev in v umetniškem njih izraževanju, da se polagoma izčrpa in izpiše; potem bi bilo neizogibno plitvo ponavljanje samega sebe, in njega ne bi več mogli primerjati z Zolo, nego s Paul de Kockom, ki pač more ugajati mladeniškim izpeljančkom in poluizobraženim ženskim, nikakor pa ne zrelem ljudem.

Pa še nekaj imamo pri srcu. G. Govekar sam pravi v predgovoru, da mu je vzor resnica v lepi, umetniški obliki. Da je G. jako spreten v pisateljski tehniki, to se sploh priznava, to se je priznalo vnovič sedaj, ko je izšla »Salonska knjižnica«. Toda od pisatelja-odličnjaka, da, v nekem obziru celo prvaka — prvaka realizma, za katerega se smatra brezdvomno G. sam — se sme v formalnem pogledu po pravici še malo več zahtevati, nego tehniška, četudi nenavadna rutina. Veliki pesniki in pisatelji niso samo daleč vidni mejniki na duševnem poprišču svojih narodov, ampak zlasti tudi vtisnejo globoke sledove jeziku svojega časa. Ni treba iskati daleč zgledov, dovolj nam jih nudi domača slovstvena zgodovina. Da ne govorimo o protestantovskih prvakah in o Vodniku, ki je »vselej želel krajnski jezik čeden narediti,« treba le pomisliti, kako skokoma je napredoval naš jezik izza Prešerna, Levstika in Stritarja, kateri so položili — v kratki dobi petdesetih let — hitro drug za drugim, vsaki za-se novo, znatno višjo stopinjo v zgradbi našega jezika. In zlasti te pesniške in pisateljske izvrstnjake, ki so vsaki za-se ostavili tako široko gaz za seboj v razvoju našega književnega jezika — zlasti nje moramo zahvaliti, da se je zadnja desetletja tako korenito premenil in napredoval ves slog slovenskega pisanja. — To je pa tudi celo naravno; saj jezik ni morda dovršeno godalo, na katero vsakdo, ki se mu je priučil, lahko igra, kar hoče — nego jezik je snov, recimo surova preja, ki si jo mora umetnik — pesnik ali pisatelj — sproti presti in tkati, vsaki po svoji potrebi, da si priredi prikladno in primerno okrilje — svojim idejam, ako so le-te kolikor toliko nove. Kdor koli torej svojemu narodu hoče podati kaj višjih, vsaj relativno izvornih misli, se ne more kar šablonski poslužiti dotedanjega jezika, nego je prisiljen, da si za novo omislije pribavi tudi nove oblike. To resnico nam potrjujejo tudi naši najnovejši pisatelji-odličnjaki, kakor Erjavec, Gregorčič, Kersnik, Tavčar, in pozornemu čitatelju je prezanimivo opazovati, kako mlademu naraščaju kar pod rokami napreduje pesniška in sploh pisateljska tehnika, in baš vrstnik Govekarjev, R. Murnik, jo uporablja včasih s toliko dovršenostjo, da je skoro videti, kakor da bi si hotel z jezikom igračkati, kakor da mu jezik ni samo umetniško sredstvo, nego, ob enem tudi del umetniške snovi.

Ne zahtevamo, naj bi bil tudi G. tak umetalen jezikotvorec, kakor je Murnik, kateremu je ta umetnost že nekaka igrača — toliko pa smelo

trdimo, da G. semtertja prešablonsko uporablja jezik, iz česar tudi izvira nekaka ohlapnost v slogu in nekaka stereotipnost, provzročena po neskrbnem izbiranju novih in malomarnem ponavljanju istih izrazov in rečenic. Res je, da on ni zrastel na kmetih, da mu torej nedostaja tistega živega vrelca, iz katerega so zajemali naši pisateljski prvaki; toda dandanes je že toliko pristnih jezikovnih zakladov vzdignjenih ter shranjenih v delih naših klasikov, da se je možno tudi slovenskemu meščanu zaglobiti v skrivne divote našega jezika. In G. sam je na mnogokateri strani svojih spisov dokazal, da se tudi on zna zaglobiti v tajne kreposti našega jezika, kadar mu je bilo do tega, in da se ondanj zna z njimi okoristiti. — Resno ga opozarjamo, naj tudi te strani pisateljske popolnosti ne prezira, ako mu je do tega, da zadobe njegovi spisi trajno, klasično veljavo, in da se z njimi ne bodo naslajali samo slastnega berila željni poluizobraženci, ampak tudi pravi izomikanci . . .

Previsoko cenimo g. Govekarja objektivnost, tudi kar se svoje osebe tiče, nego da bi se bali, da nam zameri te odkrite besede, in dovolj je že žel baš v našem listu dasi zasluženega priznanja, da gotovo radovoljno prenese tudi nekoliko manj ugodne resnice, zlasti, ako se mu podaje s tako iskrenim namenom, kakor mu jo mi podajemo . . .

Prihodnjič pa izpregovorimo še nekoliko o Gabrščekovem podjetju samem.

Mittheilungen des Musealvereines für Krain so prinesle v zadnjem nam došlem (5.) zvezku jedrovitejšo vsebino, nego v nekaterih prejšnjih zvezkih. Dr. Oskar Gratzy podaje — pod zaglavjem »Die Höhlen und Grotten in Krain« — »Eine vollständige Aufzählung derselben sowie Angabe der über diese bestehenden Literatur« (str. 133—174). — V »Kleinere Mittheilungen« pa razpravlja prof. Ferd. Seidl o »Mittheilungen der Erdbebencommission der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien« (str. 175—180). —

Pri tej priliki nam bodi dovoljeno neko pojasnilo. Ker bi se utegnila naša grajalna opomba v IX. zvezku letošnjega »Zvona« (na str. 576.) o nemških »Mittheilungen« krivo tolmačiti, bodi povedano, da je tista opazka zlasti zadevala mnogobrojne zgodovinske spominke, natisnjene v tem zborniku, ki so že mnogim presedali, ker niso bili nič drugega, nego zgolj izpiski in ponatiski iz starejših letnikov »Laibacherischen«. Nikakor pa nismo tedaj imeli v mislih klimatoloških študij prof. Seidla, za katere — kakor nam je znano — je prejel g. pisatelj laskave pohvale celo od inozemskih učenjakov.

»Dalibor«, opera Smetanova, se bo dne 4. oktobra t. l. predstavljala v dvornem opernem gledališču dunajskem kot prva novost te sezone. Ta opera, zložena 1868. l., se je predstavljala, odkar so se Nemci na dunajski glasbeni in gledališki razstavi seznanili z genijem Smetanovim, že na več nego 20 velikih nemških odrih z največjim uspehom. — Kot druga novost se namerava uprizoriti na dvornem opernem dunajskem gledališču Čajkovskega: »Iolanta«. To bode prvo delo tega znamenitega ruskega glasbenika, ki se uprizori na Dunaju, ter poleg Rubinsteinovih oper sploh prvo rusko glasbeno delo.

Slovanska umetnost si torej navzlic vsemu nasprotovanju in zatiranju pridobiva vedno nove zmage. ***

Slavospev S. Gregorčiču smo prejeli od g. M. Jerinića s prošnjo, naj ga natisnemo v »Zvonu«. To storimo tem raje, ker je nastopna posvečenka nov dokaz, kolik ugled uživa dični naš pesnik tudi pri drugih Slovanih.

Redivivus.

(Posvečeno pjesniku S. Gregorčiču¹⁾.)

Ljuba moja je — Slovenja,
Jaz pa Slave zvest sem sin!
V. Gregorčič.

»Što će pjevat pjesnik stari?«	Nek se silna bura diže
U očaju pitaš svet;	Proti Tebi, Ti si jak;
Al gdje su ti plami, žari;	Gdjegod Tvoja pjesma siže,
Gdje li polet mladih ljet?	Slovenac te ljubi svak'.
»Ubiše me« — bolno dišeš —	T'ko prot Tebi hudo zbori,
»Ne znam starac što je poj!	Tko Ti kudi svaki čin,
»Sa svih strana« — tužno pišeš —	Tko Te gleda da umori —
»Dižu na me rat i boj.«	Slovenije nije sin.

Redivivus, oj pjesniče,
Divnom pjesmom budi rod,
Slovinci se s Tobom diče,
Slovenije jer si plod.

U Borovnici, dne 26. srpnja 1897.

M. Jerinić.

Jugoslovenska akademija znanosti in umetnosti v Zagrebu je izdala »Osnovo za nabiranje in proučevanje gradiva o narodnem življenju«, katero je napisal sedanjí urednik akademijskega »Zbornika za narodni život in običaje južnih Slovencev«, dr. Ant. Radić. Ker nabiranje gradiva o narodnem življenju ne more biti uspešno, ako se ne nabira po nekem redu in po neki osnovi, je izdala akademija to osnovo, iz katere se morejo nabirači poučiti, kaj in kako je treba nabirati. Za ta posel so najsposobnejši odrasli dijaki, učitelji, duhovniki, uradniki in inteligentni posestniki. Kdor se želi resno v to stvar napotiti, naj z dopisnico prosi »Upravo Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu«, ki mu pošlje osnovo. Vsaki prinos se primerno nagradi.

»Dekameron«. V devetem zvezku »Dekamera«²⁾, katerega izdaja »srpska manastirska štamparija« v Sremskih Karlovcih, sta natisnjeni poleg drugih povesti, prevedenih iz rumunščine, francoščine in ruščine, tudi dve slovenski pripovedi: Premčeva »List za listom« in Janka Kersnika »U gruntovnici« (v zemljiški knjigi). Cena poedinemu zvezku Dekamera je 20 kr. Naročnina se pošilja »Upravi srpske manastirske štamparije« v Sremske Karlovce.

Češki »Literární Listy« (XVIII. str. 274.) so objavili sledečo oceno o Antona Aškerca »Lirskih in epskih poezijah«:²⁾

¹⁾ S pjesnikom spoznal se u »Narodnom domu« u Ljubljani dne 25. srpnja.

²⁾ Kar je proze, sem prevedel na slovensko zaradi lažjega razumevanja.

»Pred šestimi leti je izdal A. Aškerc prvo zbirko svojih pesmi »Balade in romance« in odslej objavljaj v raznih časopisih, zlasti pa v »Ljubljanskem Zvonu«, nove pesniške proizvode, katere sedaj podaja zbrane svojim rojakom kot lirsko-epske poezije. Aškercova muza ni plašna, pa se tudi ne skriva rada v zatišje. Pesnik sam poje o njej v pesmi »Moja Muza«:

Musa moje nezhyčkaná
není bledou, plachou dívkou,
Spartankou je, Černohorkou,
děvou zdravou, smělou, ráznou.

Musa moje nevysedá
ve snech prázdnyých v lunny svitu,
milujet' jen světlo denní,
paprsk slunce jasný, včelý.

V pravé ruce handžár třímá,
levou světlo vzhůru zvedá,
osvětlují, kde je temno,
s tyraníí v boj se vrhá . . .

V teh besedah pesnik jasno karakterizuje smer, v kateri hodi.

Cela zbirka Aškercova ima dva dela V »Rozličných motivech« je najboljša pesem »Večna luč« in jako lepa oda »Jek z Balkana«. — V oddelku »z denniku poutnikova« opisuje pesnik, kakšne misli so ga navdajale, ko je romal po raznih evropskih krajih. Tu čitamo pesmi o Novem Sadu, Belgradu, Pešti, Benetkah, Krakovu, Carigradu, Velehradu. »Ze zpěvníka neznámého chud'asa« nam slovenski poet nudi nekoliko krasnih pesmi, polnih kontrastov.

Drugi del »Ballady, legendy a romance« je najboljši cele zbirke. Navedemo naj le naslove najznačilnejših pesmi: »Firduzi in derviš«, ki je satiriško navdahnjena; najbolj dovršena romanca je »Najlepši dan«: Kralj na smrtni postelji priznava, da je bil v njegovem življenju najlepši oni dan, ko je dal narodu svojemu svobodo. »Iškarjot«, »Mutec Osojski«, »Zimska idila«, »Legenda o zlati roži« so najznamenitejše. Iz cele zbirke pa diha srčni, odkriti in nezatajevani duh idealne svobode, poetiške in duševne, vroča ljubezen do Slovanstva in sočutje do sužnjega in krivico trpečega naroda. — *K(oudelka?)*. *A. Dermota.*

Listnica uredništva. Prostoslav: Še nezrelo! Premladí ste še pač, da bi mogli že zdaj vedeti, kaj je življenje. — Irin: Poslana stvar ni za »Zvon«. — Maksimilian: Za sedaj eno. Na metriko bo treba v bodoče bolj paziti; potem bomo videli. — K. L.: Poslane stvari niso za »Zvon«, ker so še presentimentalno-mehke in negodne; tudi ni videti v njih nič prav originalnega, krepkega. Toda naj Vas to nikar ne boli! Svojemu narodu in prosveti njegovi lahko služite tudi na kakem drugem polju; ni da bi morali pisati pesmi . . . Σ: Za sedaj samo eno; drugo ni godno. —

